

Criticism of the Orientalists' view on the adoption of the Holy Quran from the Old Testament (Comparative phonetic-semantic study of some verses of Surah Al-Hajj and the Book of Hajj)

Mohammad Ali Kazemi-Tabar¹ | **Bibi Zeinab Hosseini**² | **Aliyeh Rezadad**³ | **Tayyiba Khazai**⁴

1. Corresponding Author, Assistant Professor, Department of Theological Education, Farhangian University, Tehran, Iran. E-mail: m.a.kazemitabar@cfu.ac.ir
2. Associate Professor, Department of Theological Education, Farhangian University, Tehran, Iran. E-mail: zhosseini@cfu.ac.ir
3. Assistant Professor, Department of Islamic Studies, Farhangian University, Tehran, Iran. E-mail: a.rezadad@cfu.ac.ir
4. Assistant Professor of Jamaat al-Mustafa. E-mail: t.khazaei1341@gmail.com

Article info.

Article type:

Research Article

Article history:

Received 22 January, 2023

Received in revised form 22

April, 2023

Accepted 18 July, 2023

Published online 22

September, 2024

Abstract

The multifaceted narrative of Prophet Moses and the Israelites (Banī Isrā'īl) has been a subject of contemplation from various perspectives. A significant part of this narrative involves the confrontation of Moses and Aaron, where, as interpreted by exegetes, Moses reproached Aaron harshly. This event occurred following Moses' departure for his divine appointment and the Israelites' subsequent worship of the Golden Calf. During Moses' ten-day delay, the Israelites insisted on adopting a tangible deity until his return. In response, Sāmīrī crafted a golden calf that emitted sounds like a cow (Qur'an, 20:87-88). Aaron's extensive efforts to dissuade the people from this sedition were futile (ibid, 7:150). Informed by God of the deviation of his people before his return, Moses returned in anger and confronted his brother Aaron, questioning him about this deviation. Interpreters suggest that this confrontation involved Moses physically seizing Aaron's beard and head in anger.

Keywords:

Holy Qur'an, Testaments, Adaptation, Surah Hajj, the chapter Hajji.

Cite this article: Kazemi-Tabar, M., Hosseini, B., Rezaadad, A., & Khazai, T. (2024). Criticism of the Orientalists' view on the adoption of the Holy Quran from the Old Testament (Comparative phonetic-semantic study of some verses of Surah Al-Hajj and the Book of Hajj). *Journal of Ketab-e Qayyem*, 14(2), 185-210. <http://doi.org/10.30512/kq.2023.19634.3612>

© The author(s).

Publisher: Meybod University.

DOI: <http://doi.org/10.30512/kq.2023.19634.3612>

Extended Abstract

Introduction

One of the major doubts surrounding the authenticity of the Holy Quran is the claim that it was derived from previous sacred texts, particularly the Bible. This claim seeks to question the divine origin of the Quran and portray it as influenced by Jewish and Christian scriptures. The Quran refutes this allegation through two main arguments. First, it emphasizes that its language is clear Arabic (*'Arabī Mubīn*), which possesses unique characteristics that structurally and semantically rule out any possibility of borrowing. Second, it invites comparative studies of the Quran and previous scriptures, which reveal fundamental differences between them. The corresponding verses are called challenging verses. God asks those who claim that the Quran has copied other sources, if their claim is true, to bring a surah from the source they claim the Quran is like. The verse reads "So bring a surah like it". In this study, two surahs of the Holy Quran that are similar in content have been compared to clarify whether the Quran can be considered a copy of the Holy Bible. The study aims to examine the differences through a comparative analysis of two corresponding sections of the Quran and the Torah to assess the validity of the claim of borrowing.

Methodology

This research employs a comparative-analytical approach to conduct a cross-textual study of Surah *Al-Hajj* from the Quran and the *Book of Hajji* from the Torah. The comparison focuses on two linguistic levels: phonetic and semantic. The data were gathered from exegetical, linguistic, and historical sources, and the analysis was carried out based on the principles of comparative linguistics. In this research, new and useful uses have been made of phonological data to explain the sounds of the Arabic language.

Discussion

The study demonstrates that the possibility of the Quran borrowing from the Bible is zero for two primary reasons. First, in terms of phonetic clarity, the Arabic language possesses unique features such as a wide range of phonemes, phonetic distinctions, and a coherent sound system, all of which contribute to its clarity and eloquence. In contrast, Hebrew lacks such characteristics, as some of its sounds and structures exhibit ambiguity or insufficient distinction. For example, the number of letters in the Hebrew language is lower than that in the Arabic language. Similar letters, merging, richness, convergence of consonants, repetition of consonants in a word, long vowels, misplaced syllables, etc. are all among the features that have caused the ambiguity and lack of clarity of the Hebrew language in the Bible, especially in the Hajj pilgrimage. Second, in terms of semantic clarity, the Quranic teachings are rational, justice-centered, and aligned with human nature, making them comprehensible to all reflective minds. In contrast, the Torah contains many ambiguous, complex, and sometimes mythical statements. Notably, it exaggerates the superiority of the Israelites and portrays an anthropomorphic image of God, which contradicts the Quran's monotheistic and justice-based principles. In the Hajj pilgrimage, the image of God presented is that of a helpless God who needs to rebuild his house, and who complains helplessly about the destruction of his house and threatens people with famine. These phrases are expressed as if God needed a place and location. While in the Holy Quran, the purpose of building the house of God is the worship of the believers and their peace in that place, and the prophets are asked to purify and build the house of God. This is because of respecting the right of worship of the servants. In the Quran, sacrifices and offerings are to prove the piety of the servants who are willing to spend their wealth in the way of God, and

these sacrifices reach the poor. In the Bible, however, the sacrifice is for the priests. Many other topics that are compared in the two parts of the Holy Quran and the Hajj pilgrimage indicate the semantic ambiguity of the Holy Bible and the clarity of the Holy Quran. For example, in the Bible, God has promised help and companionship or punishment to the Children of Israel. However, it does not state the reason for this, while this issue is stated in the Holy Quran along with its reason; mentioning these reasons prevents the emergence of superstitions that cause some peoples, such as the Israelites, to fall into the illusion of racial superiority.

Conclusion

A comparative analysis of the Quran and the Bible reveals that the Quran was not derived from the Torah but, instead, possesses distinct linguistic and conceptual features. The clear differences between these texts, particularly in phonetic and semantic aspects, invalidate the claim of borrowing and reinforce the Quran's divine origin. Adaptation is realized if the adapted text is at a lower level than the original text in terms of wording and meaning. However, when a text is much more complete, eloquent, correct, and clearer than the original text, then the second text cannot be considered an adaptation of the first text just because of the semantic similarity of the two texts. In this case, it should be said that the second text has made the first text more complete or has corrected and elevated it. The similarity of the Quran and the Testaments is due to the fact that the source of revelation of these divine books is the same, and the comparison that was made between Surah Al-Hajj and the Pilgrimage shows that the Quran cannot be considered an adaptation of the Holy Book. The Holy Quran was revealed to explain the facts and correct deviations that had previously occurred in the divine books. It is natural that similar verbal elements were used for this reason, but this is completely different from the nature of adaptation.

نقد انگاره مستشرقان پیرامون اقتباس قرآن کریم از عهدین (مطالعه تطبیقی آوایی- معنایی برخی آیات سوره حج و کتاب حجّی)

محمدعلی کاظمی تبار^۱ | بی بی زینب حسینی^۲ | علیّه رضاداد^۳ | طیبه خزاعی^۴

۱. نویسنده مسؤل، استادیار گروه آموزش الهیات دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. رایانامه: m.a.kazemitabar@cfu.ac.ir

۲. دانشیار گروه آموزش الهیات دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. رایانامه: zhosseini@cfu.ac.ir

۳. استادیار گروه معارف اسلامی دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. رایانامه: a.rezadad@cfu.ac.ir

۴. استادیار جامعه المصطفی العالمیه، رایانامه: t.khazaei1341@gmail.com

چکیده	اطلاعات مقاله
هدف: یکی از شبهات مهم پیرامون حقانیت قرآن کریم، ادعای اقتباس آن از کتب مقدس پیشین، به ویژه عهدین است. این شبهه تلاش دارد اعتبار و حیاتی قرآن را زیر سؤال ببرد و آن را متأثر از متون یهودی و مسیحی معرفی کند. قرآن کریم برای رد این ادعا دو استدلال اساسی ارائه می دهد: نخست، تأکید بر زبان عربی مبین که ویژگی های منحصر به فردی دارد و امکان اقتباس را از نظر ساختاری و محتوایی نفی می کند؛ دوم، دعوت به مطالعه تطبیقی میان متون قرآن و عهدین که تفاوت های بنیادین آنها را آشکار می سازد. پژوهش حاضر با هدف بررسی این تفاوت ها، به مقایسه دو بخش مشابه از قرآن و تورات می پردازد تا امکان اقتباس را از نظر علمی بررسی کند. روش پژوهش: این مطالعه به روش مقایسه ای- تحلیلی انجام شده و بر اساس مطالعه تطبیقی میان سوره حجّ از قرآن کریم و کتاب حجّی از تورات صورت گرفته است. این مقایسه در دو سطح آوایی و معنایی انجام شده و ویژگی های زبان شناختی و مفهومی دو متن مورد بررسی قرار گرفته است. یافته ها: نتایج این پژوهش نشان می دهد که امکان اقتباس قرآن کریم از عهدین به دو دلیل اساسی غیر ممکن است. نخست، از نظر وضوح صوتی، زبان عربی دارای ویژگی های خاصی همچون تنوع حروف، تمایز آوایی و هماهنگی صوتی است که باعث وضوح و رسایی آن می شود، ولی زبان عبری از چنین ویژگی هایی برخوردار نیست و برخی اصوات و ترکیبات آن دارای ابهام یا عدم تمایز کافی است. دوم، از نظر وضوح معنایی، آموزه های قرآن کریم به دلیل انطباق با فطرت انسانی، عقلانیت و عدالت محوری، معانی روشنی دارند و برای هر انسان اندیشمند قابل فهم هستند، در حالی که تورات در بسیاری از بخش های خود دارای عباراتی مبهم، پیچیده و گاه موهوم است. از جمله این موارد، تأکید بر برتری نژادی بنی اسرائیل و ارائه تصویری انسانی از خداوند است که با اصول توحیدی و عدالت محور قرآن در تضاد است. نتیجه گیری: بررسی مقایسه ای قرآن و عهدین نشان می دهد که قرآن نه تنها از تورات اقتباس نکرده، بلکه از نظر زبان، محتوا و روش ارائه مفاهیم، دارای استقلال و ویژگی های منحصر به فردی است. تفاوت های آشکار میان این دو متن، بویژه در سطح آوایی و معنایی، ادعای اقتباس را بی اعتبار می سازد و بر حیاتی بودن قرآن تأکید دارد.	نوع مقاله: مقاله پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۱/۲۷ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۲/۰۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۲۷ تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۷/۰۱ کلیدواژه ها: قرآن کریم، عهدین، اقتباس، سوره حجّ، کتاب حجّی.

استناد: کاظمی تبار، محمدعلی؛ حسینی، بی بی زینب؛ رضاداد، علیّه و خزاعی، طیبه. (۱۴۰۳). نقد انگاره مستشرقان پیرامون اقتباس قرآن کریم از عهدین (مطالعه تطبیقی آوایی- معنایی برخی آیات سوره حجّ و کتاب حجّی). کتاب قیّم. ۱۴ (۲)، پیاپی: ۳۱، ۱۸۵-۲۱۰.

DOI: <http://doi.org/10.30512/kq.2023.19634.3612>

۱. طرح مسئله

یکی از شبهاتی که همواره از زمان نزول قرآن کریم تا کنون، درباره قرآن مطرح بوده است، شبهه اقتباس قرآن کریم از کتب عهدین می‌باشد. این شبهه مبتنی بر وام‌گیری محتوا از اسطوره‌های گذشتگان یا کتاب مقدس است. قرآن کریم بارها به طرح این انگاره از جانب کافران اشاره کرده است.^۱ در دوران معاصر نیز، مستشرقانی چون مونتمگری وات^۲، برنارد لوئیس^۳، لوت^۴ و ریچارد بل^۵ طرفدار اقتباسی بودن قرآن هستند و در آثاری نظیر «الانجیل فی القرآن» اثر یوسف دره حداد، «عناصر یهودی در قرآن» از هرشفلدا^۶، «قرآن و کتاب مقدس درون مایه‌های مشترک» از ماسون دنیز^۷ و «الابطال» از کارلایل توماس^۸ مسئله بهره‌گیری قرآن از عهدین مطرح شده است (نصیری، ۱۳۹۰، صص ۱۲۷-۱۴۲؛ ساموک، ۲۰۱۰، ص ۴۵).

گرچه در قرآن کریم ریشه (ق/ب/س) وجود دارد؛ اما برای اشاره به ادعای منکران از واژه «اقتباس» استفاده نشده است؛ بلکه واژه «اِکتَبَ» به معنای رونوشت کردن یا استتساخ به کار رفته است.^۹ قرآن کریم برای رد شبهه اقتباس به دو دلیل استناد می‌کند: نخست: ویژگی عربی مبین بودن زبان قرآن به عنوان دلیلی بر وحیانی بودن قرآن کریم در مقابل زبان اُجمی: ﴿وَلَقَدْ نَعَلْمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِّسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِيٌّ وَهَذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُبِينٌ﴾ (نحل: ۱۶/۱۰۳)؛ دوم: ماهیت متفاوت قرآن کریم با کتب پیشین حتی در موضوعات مشابه: ﴿وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّنْ مِّثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ (بقره: ۲/۲۳).

آیه بالا یکی از آیات تحدی است که اهل کتاب و یهودیان مدینه را مورد خطاب قرار داده است و به منکران و حیانت قرآن می‌گوید: اگر در وحیانی بودن قرآن شک دارند، از مثل و مانند این کتاب یک سوره از آن کتاب‌ها، نظیر سوره قرآن کریم بیاورند. این آیه با آیات دیگر تحدی، تفاوت ظریفی دارد و آن عبارت «مِن مِّثْلِهِ» است؛ زیرا در سایر آیات تحدی، حرف جرّ (مِن) وجود ندارد و گفته مثل قرآن را بیاورید؛ ولی اینجا حرف جرّ (مِن) نشانگر منبعی است که منکران ادعای اقتباس قرآن از آن را داشته‌اند (دروزه، ۱۴۲۱، ج ۳، ص ۴۲۹).

۱. در آیاتی مانند: ﴿يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ﴾ (انعام: ۲۵/۶)، ﴿وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَذَا إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ﴾ (انفال: ۳۱/۸)، ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ﴾ (نحل: ۲۴/۱۶)، ﴿لَقَدْ وَعَدْنَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا هَذَا مِنْ قَبْلُ إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ﴾ (مؤمنون: ۸۳/۲۳)، ﴿لَقَدْ وَعَدْنَا هَذَا نَحْنُ وَ آبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ﴾ (نمل: ۶۸/۲۷)، ﴿فَيَقُولُ مَا هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ﴾ (احقاف: ۱۷/۴۶)، ﴿إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ﴾ (قلم: ۱۵/۶۸) و ﴿إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ﴾ (مطففين: ۱۳/۸۳).

2. William Montgomery Watt

3. Bernard Lewis

4. Loot

5. Richard Bell

6. Hartwig Hirschfeld

7. Masson, Denise

8. Thomas Carlyle

۹. ﴿قَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اِكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَىٰ عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا﴾ (فرقان: ۵/۲۵)؛ گفتند: این همان افسانه‌های پیشینیان است که وی آن را رونویس کرده و هر صبح و شام بر او املا می‌شود.

صاحب تفسیر المیزان در این باره می‌گوید: شاید به نظر برسد، این استدلال در پاسخ به ادعای اقتباس منکران، استدلال ضعیفی است؛ چون این احتمال وجود دارد که پیامبر اکرم (ص) مفاهیم تورات و انجیل را آموخته و بعد آن را به زبان عربی بیان کرده باشد؛ ولی وقتی به فصاحت و بلاغت یا همان مبین بودن زبان عربی نگریسته می‌شود، روشن می‌گردد که این متن نمی‌تواند ساخته بشر باشد. چگونه ممکن است زبان عربی آشکار از زبان شخصی با زبان مبهم پدید آمده باشد؟! (طباطبایی، ۱۳۹۰، ج ۱۲، ص ۳۴۷).

سخن علامه سخنی درست است و قرآن کریم از کاربرد اصطلاح «لسان عربی مبین» هدفی دقیق را دنبال کرده است. در این بخش، با تقریر و ویژگی وضوح در زبان عربی تلاش می‌شود، به ادعای شبهه اقتباس پاسخ داده شود. باید توجه داشت، استدلال قرآن بر این پایه استوار است که زبان عربی، فصیح‌تر و روشن‌تر از زبان‌های عبری و سریانی است و از آنجا که اساس وضع زبان برای ابانه و تبیین است (فوزی‌شایب، ۲۰۰۴، ص ۳۱)، زبانی غیر فصیح و مبهم نمی‌تواند، منبعی برای کتابی با زبانی فصیح و روشن باشد. آنچه سبب مبین بودن زبان قرآن کریم شده، افزون بر قابلیت‌های منحصر به فرد زبان عربی، اتصال این کتاب به منبع علم و وحی الهی است.

پژوهش حاضر در صدد است تا برای تقریر و تثبیت عینی و علمی پاسخ قرآن کریم به شبهه اقتباس از عهدین، به مطالعه تطبیقی یکی از اسفار تورات با قرآن کریم که از لحاظ محتوا شباهت زیادی دارند، در دو سطح صوتی و معنایی پردازد تا چند مسأله تبیین گردد؛ نخست: دلیل وصف زبان قرآن کریم به عربی مبین بودن، دوم: دلالت زبان عربی مبین قرآن بر وحیانی بودن آن و سوم: رفع شبهه اقتباس با مقایسه دو بخش قرآن و تورات با تأکید بر جنبه‌های صوتی و معنایی زبان عربی که این موضوع نیز دارای نوآوری است.

۲. روش پژوهش

از آنجا که قرآن کریم، عربی مبین بودن زبان قرآن را دلیل رد شبهه اقتباس دانسته و منکران را به مطالعه تطبیقی قرآن و عهدین دعوت کرده است (بقره: ۲۳/۲)، برای تقریر و تبیین پاسخ قرآن کریم و دلالت آن بر عدم اقتباس، لازم است با استفاده از دو روش آواشناسی و تحلیل محتوا، به بررسی تطبیقی این موضوع در دو بخش مشابه از قرآن و عهدین پرداخت. بنابراین، روش این پژوهش، نقد انگاره اقتباسی بودن قرآن کریم بر مبنای آیاتی از قرآن و گزاره‌هایی از کتاب مقدس، با تمرکز بر روش مطالعه تطبیقی عهدین و قرآن کریم در دو محور دانش آواشناسی و دلالت الفاظ و عبارات است. بدین ترتیب، کتاب حَجّی از عهد عتیق و سوره حجّ از قرآن کریم، مورد مطالعه تطبیقی قرار گرفته و با مقایسه زبان عبری و عربی از جهت آوایی و معنایی، تقریر عینی و علمی پاسخ قرآن کریم به شبهه اقتباس صورت می‌گیرد.^۱

۳. پیشینه پژوهش

کتاب‌ها و مقالات متعددی بر رد شبهه اقتباس قرآن کریم از عهدین نوشته شده است که برخی از آن‌ها عبارتند از: «نقد دیدگاه اقتباس قرآن از منظر یوسف دره حداد» از فقیه حسن، «هل القرآن مقتبس من التوراة والانجیل؟» از عامری سامی، «بررسی ادعای اقتباس قرآن از عهدین» از فرج‌الله میرعرب، «اقتباس قرآن از عهدین» از علیرضا حیدری، «تسدال و ادعای اقتباس» از محمدصادق حیدری و «بررسی اقتباس قرآن از تورات» از علی نصیری.

۱. شایان توجه است که درستی ادعای قرآن کریم در عربی مبین بودن متن خود، مقدمه‌ای مفروغ‌عنه است و تنها این پژوهش به دنبال چرایی مبین بودن زبان عربی است.

در این آثار، نویسندگان گاه ادله قوی و گاه دلایل قابل خدشه‌ای^۱ را در انکار اقتباس قرآن کریم از تورات مطرح کرده‌اند. دلایلی مانند: امی بودن پیامبر اکرم (ص) و عدم امکان اقتباس از عهدین، برتری معارف و آموزه‌های قرآن کریم نسبت به عهدین، تفاوت‌های جدی بین قرآن و عهدین در آموزه‌ها و قصص، اعجاز قرآن کریم (حیدری، ۱۳۹۶، صص ۵۰-۷۹؛ راد، ۱۳۹۷، صص ۴۵-۶۶)؛ اما تفاوت پژوهش حاضر و جنبه نوآوری آن در این است که برای نخستین بار، اقتباسی بودن قرآن کریم با استدلال عینی و علمی به مبین بودن زبان عربی پاسخ داده می‌شود.

۴. مفهوم‌شناسی اقتباس

در دانش بلاغت، اقتباس به عنوان یکی از انواع پنج‌گانه محسنات بدیعیّه شناخته می‌شود و انواع دیگر آن عبارتند از: تضمین، عقد، حلّ، تلمیح (تفتازانی، ۱۴۱۱، ص ۲۰۰؛ عسکر، ۱۴۲۴، صص ۳۶۳-۴۴۰). در این دانش، اقتباس به معنای تضمین چیزی از قرآن یا حدیث در متن نثر یا شعر است. در دانش بلاغت، اقتباس به معنای برگرفتن نور است و مخصوص قرآن یا حدیث و کلاً، متون مقدّس است و گاه فقه، سخنان صحابه و تابعان یا هر متن مقدّس دیگری را شامل اقتباس دانسته‌اند. در ادبیات کلاسیک نیز، اقتباس عبارت است از فرآیندی که طی آن، اثری با تکیه بر اثر دیگری خلق می‌شود و به‌طور کلی، اثر اقتباس شده دارای انعکاس و پژواکی از اثر اولیه است (رضایی اصفهانی، ۱۳۹۶، صص ۶۵-۸۴). بر مبنای این دو تعریف، آنچه درباره شبهه اقتباس قرآن از عهدین مطرح شده است، ذیل این اصطلاح نمی‌گنجد؛ اما امروزه تعریف اقتباس، نزد برخی زبان‌شناسان، متفاوت و گسترده‌تر شده و روابط بینامتنی، سرقت علمی، ایحاء و ... را نیز شامل می‌شود (عریس، ۱۴۲۹، صص ۶۰-۸۳؛ غروس، ۲۰۱۲، ص ۶۶).

اقتباس در نظریات جدید زبان‌شناسی چون ژولیا کریستوا، هاجن و ... مفهوم گسترده‌تری دارد. از دیدگاه ایشان به‌طور کلی، در خلق یک اثر، همیشه پیشینه‌هایی در ذهن نویسندگان وجود دارد. متنی که آن‌ها می‌آفرینند، به گونه‌ای بازآفریده متن‌هایی است که پیش از این، ذهن‌شان رنگ آن‌ها را به خود گرفته است. پس می‌توان گفت، هر متنی از گفت‌وگو با متن‌های پیشین پدید می‌آید (عدنان، ۲۰۱۲، ص ۲۲)، مانند خصوصیتی که جنین از پدر و مادر خود به ارث می‌برد (شواری، ۲۰۰۸، ص ۱۱). بنابر دیدگاه نظریه‌پردازان اقتباس معاصر، دنیای هنر و ادبیات، جهانی بینامتنی است و پدید آورندگان در آن به صورت آگاهانه یا ناآگاهانه، مدام در حال اثرپذیری از متون گذشته و اثرگذاری بر آثار بعد از خود هستند (مرادپور دزفولی، ۱۳۹۶، صص ۷۹-۱۰۰). از این رو، باید گفت: «متن، منسوجی درهم‌تنیده از پیش‌نوشته‌ها و پیش‌خوانده‌هاست». در هر متن خلاق به صورت پوشیده، نویسنده و شاعر با آثار پیش از خود به گفت‌وگو می‌نشیند. اقتباس یکی از جلوه‌های تلاش متن، برای وارد شدن به جریان گفت‌وگو با پیشینیان است. اقتباس بر مبنای نظر زبان‌شناسان معاصر، دارای سه گونه «وامگیری»، «پیوندپذیری» و «تبدیل‌پذیری» است (ابوت، ۱۳۹۶، صص ۲۰-۴۳). در ادامه به اختصار، به تعریف هر کدام پرداخته می‌شود.

وامگیری: که به مقوله بینامتنی نزدیک است، نوعی تصرّف نه چندان دقیق داستان‌ها و نگره‌هاست که در کنش خلاقانه متن، امری است که به صورت ناگزیر روی می‌دهد (غروس، ۲۰۱۲، ص ۶۰).

۱. دلایل قابل خدشه، مانند دلیل وجود توبیخ در مورد قوم یهود در قرآن که اقتباس قرآن از تورات را می‌تواند ردّ نماید (نصیری، ۱۳۹۰، صص ۱۲۷-۱۴۲)؛ زیرا بسیاری دلایل برای این موضوع از جمله: اعلام شخصیت مستقل برای مسلمانان می‌تواند وجود داشته باشد و این دلیل برای ردّ شبهه اقتباس، دلیلی ضعیف است.

پیوندپذیری: اینگونه از اقتباس زمانی رخ می‌دهد که اقتباس‌کننده تلاش دارد به بافت اصلی و متن اولیه وفادار بماند (زعیمی، ۲۰۰۰، ص ۲۸).

تبدیل‌پذیری: نوعی اقتباس است که در آن اقتباس‌کننده تلاش می‌کند از تمامی امکانات و قابلیت‌ها برای بازآفرینی اثری جدید، برآمده از متن اولیه استفاده کند. این تبدیل افزون بر تغییر محتوای بافت، می‌تواند مربوط به تغییر صوری اثر اقتباسی هم باشد (جینی، ۲۰۱۵، ص ۵۷؛ مرادپور، ۱۳۹۶، صص ۷۹-۱۰۰).

مطالعه آثار مستشرقان نشان می‌دهد، ایشان از طرح شبهه اقتباس به دنبال ردّ اصالت و اعتبار قرآن و وحی‌انیت آن هستند و از میان اشکال مذکور، شکل نخست را ادعا می‌کنند.

۵. تفاوت ماهیت قرآن با متن اقتباسی

با توجه به آنچه در مفهوم‌شناسی اقتباس گفته شد، برخی دلایل که می‌تواند ماهیت اقتباسی قرآن کریم از عهدین را - به آن معنایی که مدّ نظر مستشرقان است - نفی کند، از این قرار است:

الف) اقتباس به عنوان بازبینی بسط‌یافته، آگاهانه و علنی یک اثر، محدودیت و مرزهایی را ایجاد می‌کند. تلمیحات بینامتنی کوتاه به آثار دیگران و ذکر قطعه‌هایی کوچک از متون دیگر، در محدوده اقتباس قرار نمی‌گیرد. اگر اثر ثانوی، ارتباط تو در تو و لایه‌لایه با اثر اولیه نداشته باشد، نمی‌توان آن را اقتباس دانست (هاچن، ۱۳۹۶، ص ۲۴۵). بنابراین، با صرف وجود درون‌مایه مشترک بین قرآن و عهدین، نمی‌توان حکم به اقتباس قرآن از عهدین داد.

ب) تقدم زمانی به معنای اصیل یا موثق بودن متن اولیه نیست و باید بین متن مورد اقتباس و واژه منبع اصیل تمایز قائل شد. از همین روی، اگر کتابی آمد که به مراتب از اثر اولیه، در جهات مختلف اعم از فصاحت و بلاغت و معارف بالاتر و قوی‌تر است، نمی‌توان اثر ثانوی را اقتباس به معنای مدّ نظر مستشرقان [یعنی اقتباسی و غیر اصیل بودن قرآن کریم] دانست؛ زیرا اگر ایشان با وجود آسیب‌های متعدد در متن اولیه، به وحیانی بودن حداقل بخشی از آن باور دارند، به طریق اولی باید به وحیانی بودن متن ثانوی و اصیل قائل باشند.

ج) اقتباس فرآیندی است که توسط اقتباس‌کننده از اثر نویسنده دیگری صورت می‌گیرد. اینکه یک گوینده از درون‌مایه مشترک در آثار مختلف خود بهره ببرد، نمی‌توان آن را از مصادیق اقتباس دانست. بنابراین، اگر در قرآن کریم و تورات درون‌مایه مشترکی باشد، از نوع اقتباس نیست؛ زیرا کسی چون پیامبر اکرم (ص) از اثر حضرت موسی (ع) یا حضرت عیسی (ع) اقتباس نکرده است، بلکه مصدر هر دو کتاب، یک وجود و آن ذات اقدس الهی است. روشن است که نمی‌توان گفت، خداوند در قرآن از تورات اقتباس کرده است.

د) اقتباس‌ها همیشه یادآور متن اصلی خود هستند. اگر ما با متن مورد اقتباس آشنا باشیم، همیشه حضور آن را احساس می‌کنیم که بر متن اقتباسی، سایه افکنده است (تودورف، ۱۴۳۷، ص ۱۰۹) درحالی‌که در ارتباط قرآن کریم با عهدین، خلاف این مسئله وجود دارد؛ یعنی با وجود مشابهت برخی درون‌مایه‌ها، قرآن کتابی مستقل از عهدین است و نمی‌توان آن را تحت تأثیر این کتاب مقدّس دانست و بر خلاف اقتباس، اگر چه قرآن کریم خود را تصدیق‌کننده حقائق و وحی موجود در عهدین معرفی کرده است؛ اما خود را مُهْمِین و ناظر بر عهدین دانسته است (مانده: ۴۸/۵). برای نمونه، بسیاری از گزاره‌ها و باورهای قوم یهود و نصاری را نقد کرده یا تحریفات انجام‌شده یا موضوعات کتمان‌شده در عهدین را تبیین نموده است و بر این اساس، می‌توان قرآن را در مقایسه با کتاب مقدّس، متنی انتقادی دانست؛ ولی نمی‌توان آن را اقتباس از کتاب مقدّس معرفی کرد. همچنین، به همان دلیل که پس از نزول قرآن، هیچ‌کس را یارای معارضه با قرآن کریم نبوده، متون پیشین نیز، همپای قرآن کریم نبوده است و اگر می‌بود، مخالفان به نصوص پیشین

به عنوان معارض، استناد می‌کردند؛ یعنی هم‌آوردطلبی قرآن کریم، منحصر در مخاطبان بعد از نزول قرآن نبوده و متون پیشین را نیز، شامل می‌شده است (بقشی، ۲۰۰۷، ص ۶۷). بر اساس نکات طرح شده، ماهیت قرآن یک متن اقتباسی نیست (بقشی، ۲۰۰۷، ص ۴۳). به همین جهت، به طریق اولی مسأله سرقت علمی قرآن یا رونوشت بودن قرآن از کتاب مقدس منتفی است.

۶. نقد شبهه اقتباس بر اساس آواشناسی

علم الاصوات^۱ یا همان آواشناسی، دانشی است که اصوات و مخارج و کیفیت اداء آن را در هر زبانی شناسایی می‌کند (زاید، ۲۰۱۰، ص ۵۷). هدف آواشناسی، حفظ زبان از بروز خطا در تلفظ و شناسایی ویژگی‌های صوتی است که منجر به تحول و تطور واژگان و زبان می‌گردد، مانند: شناسایی حروف متمائل، متخالف، تسهیل و اشمام. دانشمندان معاصر علم الاصوات به ویژه اعراب (اجمر، ۲۰۱۸، ج ۴، ص ۲۴؛ عکاشه، ۲۰۰۹، صص ۱۱۲-۱۴۵)، با استفاده از دستگاه‌های صوتی و شناخت آناتومی حنجره و گوش، تلاش گسترده‌تری نسبت به دانشمندان متقدم، برای شناخت صفات حروف انجام داده‌اند (قدوری، ۲۰۰۹، ص ۴۵؛ دلیمی، ۲۰۱۴، ص ۲۲). در اینجا بخشی از ویژگی‌هایی که سبب وضوح و شفافیت زبان عربی در مقایسه با زبان عبری شده^۲ و در سوره حج و کتاب حجی نیز قابل ملاحظه است، بیان می‌گردد:

۶-۱. حروف و صفات زبان عربی: حروف الفبای سامی ۲۹ حرف است. از بین زبان‌های سامی، تنها زبان عربی توانسته است اصل این حروف و صفات آن را در خود حفظ کند؛ اما زبان عبری و آرامی توسط یهودیان و مسیحیان تغییر کرده است (حامد هلال، ۲۰۰۷، ص ۳۶۳). صفات حروفی مثل طاء و ضاد جزء ویژگی‌های منحصر به فرد زبان عربی است و بسیاری از حروف دیگر مانند غین، عین، صاد و طاء، اگرچه در زبان‌های سامی مانند عبری، سریانی، حبشی وجود دارند؛ ولی صفات این حروف، توسط گویندگان آن، یعنی یهودیان و مسیحیان از بین رفته است (حامد هلال، ۲۰۰۷، ص ۳۶۳). تعداد حروف و ویژگی‌های صوتی هر حرف و رعایت آن توسط گوینده، در گوش شنونده صوتی را ایجاد می‌کند که دارای وضوح است و اگر تعداد حروف کمتر باشد یا صفات آن رعایت نشود، صوت ایجاد شده، وضوح صوتی کمتری خواهد داشت. شاید برای تثبیت این موضوع بتوان به تعداد ذرات طیف نورانی در تصاویر و عکس اشاره کرد که هر چه تعداد این ذرات بیشتر باشد، وضوح تصویر بالاتر و هر چه تعداد کمتر باشد، وضوح تصویر کمتر می‌شود. چیزی که در دوربین‌های عکاسی یا موبایل از آن تعبیر به مگاپیکسل می‌شود. صوت نیز مانند تصویر، هر چه افکت و جزئیات بیشتری داشته باشد، کیفیت و وضوح بالاتری پیدا می‌کند.

بنابراین، قرآن کریم با دستورالعمل ویژه‌ای که درباره ترتیل و رعایت تجوید داشته، عملاً مسلمانان را تشویق به قرائتی از قرآن کرده است که شنوندگان وضوح صوتی آن را ادراک می‌کنند. در واقع، تلفظ حروف مختلف با رعایت صفات آن از همس، جهر، نقشی، صغیر، اطلاق و... افکت‌های صوتی ایجاد می‌کند (نجمار، ۲۰۱۸، صص ۱۴-۲۰) که جزئیات بیشتری را نسبت به صوتی که این صفات در آن وجود ندارد، به همراه دارد. در نتیجه، شفافیت و وضوح صوت بیشتر می‌شود در حالی که این ویژگی‌ها در زبان‌های

1. Phonotic

۲. اگر چه از نظر برخی زبان‌شناسان، عبری خود شاخه‌ای از عربی بوده است؛ لیکن در ۵۰۰ سال قبل از میلاد مسیح، یهودیان، زبانی را که آمیخته‌ای از آرامی و زبان‌های دیگر بود، با عنوان عبری به عنوان زبان دینی خود قرار دادند. شاید به همین جهت است که قرآن کریم از تعبیر عجمی برای زبان دینی یهودیان و مسیحیان استفاده می‌کند و نه زبان عبری، آرامی یا سریانی (خلیل، ۱۹۹۷، ص ۳۱).

دیگر از جمله، عبری و سریانی وجود ندارد و این وضوح صوتی در این زبان‌ها مشاهده نمی‌شود. در جملات عبری و سریانی، حروفی با صداهای شبیه و نزدیک به هم شنیده می‌شود و صداهای شبیه به هم، سبب ابهام صوتی می‌گردد.

۲-۶. تناسب: مهم‌ترین دلیل وضوح زبان عربی است که انواع مختلفی دارد.

۱-۲-۶. تناسب واژگان: به این معنا که حروف موجود در یک کلمه، باید مخارجش از یکدیگر دور باشد؛ زیرا هرچه مخارج حروف به یکدیگر نزدیک‌تر باشد، تلفظ کلمه سخت‌تر و زیبایی صوتی آن نزد شنونده کمتر می‌شود (فوزی شایب، ۲۰۰۴، ص ۱۵). نمونه‌ای که معمولاً در دانش بلاغت برای این ویژگی بیان می‌شود، واژه «هعخع» است که تلفظ آن دشوار و صوت آن فاقد روشنی و زیبایی است. این ویژگی که غالب واژگان قرآن کریم دارای آن است، سبب وضوح صوتی واژگان می‌گردد درحالی‌که اگر مخارج حروف در یک واژه به یکدیگر نزدیک باشد، وضوح صوتی کاهش می‌یابد. این ویژگی در زبان‌های عجمی چون عبری و سریانی، بسیار کمتر از عربی است و در قرائت تورات بسیاری از این نوع تافرهای صوتی دیده می‌شود؛ مثلاً، در کتاب حجی باب ترکیب لا تِلْیٰ تِلْیٰ «عُد» «أَحْت» به معنای «یک بار دیگر»، از نظر صوتی، ثقیل است و از ویژگی صوتی تناسب برخوردار نیست درحالی‌که در سوره حج، واژه مشابه آن «أُعیدوا» (حج: ۲۲/۲۲) و معادل دقیق آن، «مرّةً آخری» (طه: ۳۷/۲۰) تافر صوتی ندارد.

۲-۲-۶. تناسب حروف و حرکات با معانی واژگان: از دیگر ویژگی‌های صوتی که سبب روشنی و وضوح زبان عربی است، مناسبت بین صفات حروف و حرکات در واژگان با معانی آن است (اسامه، ۲۰۰۹، ص ۱۳). بسیاری از زبان‌شناسان معاصر بر این باورند که این مناسبت و سازگاری، در قرآن کریم شگفت‌انگیز بوده و خود یکی از وجوه اعجاز قرآن کریم است که سبب نوعی موسیقی داخلی در کلام می‌شود (قاسم نیا و همکاران، ۱۳۹۶، صص ۵۱-۶۲؛ اسامه، ۲۰۰۹، ص ۳۴). این موسیقی که ناشی از نوع واژگان به کار رفته، دلالت الفاظ، وزن کلمات، اسلوب، تکرار، توازن، تغییر و ... است (قطب، ۱۴۲۵، ج ۱، ص ۳۱۹۱)، به شکل صوتی روشن و شفاف به گوش انسان می‌رسد و اعراب بهتر از هر کسی، این ویژگی را ادراک می‌کنند. کلامی که وزن و موسیقی دارد، ولی نه شعر است و نه نثر (بخاری سباعی، ۲۰۱۶، ص ۹۴)؛ مثلاً، حرف صاد، شدیدتر از سین در معناست، واژه «صَعَدَ» قوی‌تر از سَعَدَ است (زاید، ۲۰۱۰، ص ۵۴). به صورت کلی، ذوق عرب بسیار بر رعایت این تناسب حریص است (کشک، ۲۰۰۶، ص ۲۵۹).

برای نمونه، خداوند در آیه ﴿... وَ تَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فِإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنْبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ﴾ (حج: ۵/۲۲) برای اشاره به زمین خشک از واژه «هَامِدَةً» استفاده کرده است. در این سوره از برانگیخته شدن انسان‌ها سخن به میان آمده و به همین دلیل، از اصواتی بهره برده شده است که تصویری از یک زمین خشک را که هیچ گیاهی در آن نیست، در ذهن انسان تداعی کند (کشک، ۲۰۰۶، ص ۱۶۹)؛ ولی در آیه ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْكَرَ تَرَى الْأَرْضَ خَاشِعَةً فِإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ...﴾ (فصلت: ۳۹/۴۱) برای همین معنا - یعنی زمین خشک - که مربوط به عبودیت است، از واژه «خَاشِعَةً» استفاده شده است که با معنا و فضای سوره دارای تناسب است. همچنین، در آیه ﴿هَذَانِ خَضْمَانٍ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُؤُسِهِمُ الْحَمِيمُ﴾ (حج: ۱۹/۲۲)، اصوات واژگان صورت‌های مختلفی ترسیم می‌کند. واژگان آن از اصوات قوی و شدیدی ساخته شده که با دلالت آیه سازگار است، مانند: طاء مشددة + قاف مضمومه (قَطَّعَتْ)، ياء مضمومه + صاد (يُصَبُّ)، همزه مضمومه (رُؤُسِهِمْ)، باء مضمومه + طاء مضمومه (بُطُونِهِمْ)، جیم مضمومه (جُلُودِهِمْ)، دال مکسوره (مِنْ حَلِيدٍ)، ذال مضمومه

(دُوقوا). این الفاظ سبب ایجاد یک تصویر شکوفا می‌شود. اصوات جهر، شدّه، استعلاء، تفخیم، طباق و قلقله، سبب ایجاد تصویری شنیداری شفاف و واضح از آیه در ذهن شنونده می‌گردد.^۱

۳-۶. **مقاطع کلمات:** زبان‌شناسان دریافته‌اند که هر واژه دارای نوعی تمّوج صوتی است که سبب وضوح شنیداری و تسهیل ادراک آن از جانب شنونده می‌شود که از آن تعبیر به مقطع یا بخش می‌شود. مقطع، سیلاب یا بخش، مسافت بین دو حدّ برای شنوندان واژگان است. آشکال مقاطع متفاوت است، مانند: قصیره، متوسطه، طویله و ممدوده. در زبان عربی، مقاطع واژگان دارای ویژگی‌هایی است که سبب وضوح صوتی، سهولت تلفظ و ادراک شنیداری ساده‌تر می‌شود. روشن است که سادگی در تلفظ صوتی، یکی از عوامل مهمّ در وضوح صوتی است که اگر این ویژگی‌ها نباشد، وضوح صوتی کاهش می‌یابد و صوت واژگان دچار ابهام می‌گردد (انیس، ۱۹۶۱، ص ۹۱).

از دیگر ویژگی‌های زبان عربی که سبب وضوح صوتی می‌گردد، این است که واژگان عربی با صوامت (حروف) آغاز می‌شوند و شروع واژه با مصوّت (حرکات) نیست درحالی‌که در زبان‌های سریانی و عبری، واژگان می‌توانند با مصوّتی مانند کسره مماله آغاز شوند (فوزی شایب، ۲۰۰۴، ص ۱۰۴؛ حامد هلال، ۲۰۰۷، ص ۲۱؛ نجاریان، ۱۳۹۵، ص ۲۰۳). تفاوت این قانون در وضوح صوتی واژه کاملاً قابل ادراک شنیداری است؛ یعنی وقتی حرکتی مانند کسره به دنبال یک حرف بیاید، کاملاً روشن است که چه حرفی خوانده می‌شود؛ ولی اگر واژه با کسره مماله آغاز شود یا با هر حرکت دیگر، انگار صوتی اضافی شنیده می‌شود که شبیه تَبَق زدن یا عدم توانایی گوینده در تلفظ صحیح واژه است و این امر سبب ایجاد صدای گنگ می‌شود. برخی قوانین دیگر مانند عدم جواز التقاء ساکنین، عدم جواز التقاء حرکتین نیز، سبب وضوح صوتی در زبان عربی می‌گردد و عدم رعایت آن در زبان عبری و سریانی سبب پیدایش یک صوت مبهم و ثقل تلفظ می‌شود (حجی، ۱۴۲۹، ص ۴۴۹). همچنین، کوتاه‌کردن اصوات طولانی در یک بخش مانند: تبدیل «لَمْ يَقُومُ» به «لَمْ يَقُمْ» سبب سهولت تلفظ در واژگان و ادراک شنیداری بهتر واژگان می‌گردد. قاعده‌ای که در زبان عبری وجود ندارد و سبب ابهام صوتی زبان عبری و سریانی می‌گردد؛ مثلاً، واژه «אֶת־הַשָּׁמַיִם» «اتشماییم» به معنای آسمان‌ها به علت شروع واژه با مصوت کوتاه، از نظر صوتی مبهم است؛ اما در قرآن، واژه «فِي السَّمَاوَاتِ» (حج: ۱۸/۲۲) به همین معنا به علت شروع واژه با صامت، دارای وضوح صوتی است.

۴-۶. **میزان کاربرد ویژگی‌های صوتی:** برخی ویژگی‌های صوتی وجود دارد که اختصاص به زبان عبری ندارد؛ ولی کثرت کاربرد آن سبب عدم وضوح صوتی زبان عبری و سریانی می‌شود و کاربرد کم‌تر آن در زبان عربی این آسیب را به همراه ندارد. برخی از این ویژگی‌ها عبارتند از: غَنّه؛ یعنی صدای حرف از بینی خارج گردد (مکرینی، ۲۰۱۳، ص ۲۷۰) که در قلب به میم، میم و نون مشدد به وجود می‌آید و دلیل آن تسهیل تلفظ است (زروق، ۲۰۱۱، ص ۳۷). بسیاری از فرق یهودی، تمایل زیادی به غنه و تلفظ آنفی حروف دارند (انیس، ۱۹۶۱، ص ۶۳). در زبان عربی نیز یاء و واو و نون مشدد به صورت آنفی و با غنه تلفظ می‌شود؛ ولی یهودیان تمایل دارند، بسیاری از حروف را از طریق بینی تلفظ کنند که این خود سبب عدم وضوح صوتی می‌شود.

۱. چون نمونه‌های فوق متعدد است و نیاز به شنیدن دارد، لینک صوتی آنلاین کتاب حجی و سوره حج، قرار داده می‌شود تا با شنیدن دو فایل صوتی کتاب حجی و سوره حج، وضوح صوتی این دو بخش از قرآن و تورات مقایسه شود: <https://mechon-mamre.org/mp3/t2201.mp3> (کتاب حجی) https://wiki.ahlolbait.com/%D8%B3%D9%88%D8%B1%D9%87_%D8%AD%D8%AC%D9%85%D8%AA%D9%88%D9%87_%D8%AA%D8%B1%D8%AC%D9%85%D9%87 (سوره حج).

۵-۶. مدّ و قصر: کشش و صوت در تلفظ مصوّت‌ها باید به اندازه‌ای باشد که به ادراک شنیداری واژگان آسیب نزند؛ مثلاً، حرف دال باید ۰/۰۵ ثانیه طول بکشد و صوت حروف لین ۰/۴۳ ثانیه. دقت در طول اصوات اهمیت زیادی در نطق صحیح و روشن دارد و مسئله‌ای که سبب درستی طول صوت لغوی می‌شود، نغمه و بخش‌های واژگان است. عدم رعایت صحیح این اصول به ویژه، استفاده از بخش‌های مقاطع طویل و مدیده در زبان عبری، یکی از عوامل ایجاد آسیب صوتی و عدم وضوح است و استفاده بیشتر از مقاطع کوتاه در زبان عربی سبب رعایت ساده‌تر طول اصوات در زبان عربی و در نتیجه، وضوح صوتی است (انیس، ۱۹۶۱، ص ۸۱).

۶-۶. ادغام و ابدال: به معنای داخل کردن حرفی در حرف دیگر، به شکلی که هر دو حرف از مخرج واحد تلفظ شود. ادغام یکی از قواعد صوتی است که سبب تسهیل تلفظ کلمات می‌شود و در زبان عربی نیز، به صورت محدود استفاده می‌شود؛ ولی استفاده زیاد از آن، گرچه تلفظ واژه را تسهیل می‌کند، سبب ابهام در ریشه واژگان و عدم وضوح معنایی واژگان می‌گردد (انیس، ۱۹۶۱، ص ۱۰۶). زبان عبری تمایل زیادی به ادغام و ابدال حروف دارد و ادغام گسترده در این زبان سبب ابهام معنایی واژگان و کثرت واژگان مضاعف یا ریشه‌های ثنائی در این زبان شده است، مانند: حروف باء و تاء، باء و فاء، باء و میم، تاء و کاف، تاء و حاء، تاء و فاء، جیم و حاء، حاء و خاء، سین و شین، راء و زاء، سین و صاد، صاد و طاء و ... (حسینین، ۲۰۰۵، ص ۱۹۳).

۶-۷. تلوین صوت: از عوامل مهم در شفافیت صوتی قرآن کریم و لذت شنیداری که آیات در روح مخاطب خود ایجاد می‌کند، استفاده از شیوه‌هایی است که سبب جان‌گرفتن اصوات واژگان می‌شود که از آن تعبیر به «تلوین» شده است. تلوین صوتی در قرآن، گونه‌های مختلفی دارد، مانند: تلوین با ذکر نکردن واژگان و عباراتی که سبب عدم شفافیت صوتی می‌گردد، مانند: عدول از واژه‌ای که با سیاق سازگار است و جایگزینی آن با واژه مترادف؛ مانند ذکر واژه «مؤمنون» به جای «متوکلون» در عبارت «و علی الله فلیتوکل المؤمنون» به جای «و علی الله فلیتوکل المتوکلون» در بیشتر موارد؛ تلوین انواع مختلفی دارد که در این مقاله جای ذکر آن نیست، ولی رعایت آن سبب شفافیت و سهولت تلفظ و زیبایی و فصاحت صوتی می‌گردد.

۶-۸. مدّ و وقف: یکی از ویژگی‌های صوتی مهم در قرآن و زبان عربی مسأله مدّ و وقف است. مدّ و وقف به جا، سبب روانی قرائت و تلاوت قرآن و وضوح صوتی قرآن می‌گردد، ولی مدّ و وقف نابجا، در هر متنی سبب ایجاد صدای گنگ و مبهم در اداء صوامت می‌شود (قدوری، ۲۰۰۹، ص ۴۴۷)؛ توضیح اینکه مدّ، مربوط به حروف لین (واو، یاء و الف) است و نمی‌توان حروف دیگر را مدّ خواند؛ ولی در زبان عبری و قرائت تورات به وفور مدّ در صوامت دیده می‌شود و این سبب ایجاد صدای گنگ می‌شود.^۲

تمام آنچه بیان شد، سبب می‌شود، هنگامی که صدای قرآن شنیده می‌شود، صوتی واضح و شفاف به گوش برسد و این صوت پلی برای رسیدن به معنا می‌گردد. به گفته بسیاری از زبان‌شناسان، اولین مرحله در شناخت قرآن کریم، ویژگی‌های صوتی آن است. به علاوه، همواره یکی از مهم‌ترین عوامل جذب مخاطبان و اسلام‌آوردن، ویژگی‌های صوتی قرآن کریم و سازگاری این صوت با درون مخاطبان - حتی برای کسانی که با زبان عربی آشنایی نداشته‌اند - و جذب ایشان به سمت قرآن بوده است درحالی‌که زبان عبری و سریانی فاقد این میزان از شفافیت صوتی است.

اصلی‌ترین وظیفه هر پیامبری، رساندن روشن و آشکار پیام خداوند است: ﴿فَاعْلَمُوا أَنَّمَا عَلٰی رَسُولِنَا الْبَلٰغُ الْمُبِیِّنُ﴾ (مائده: ۵/۹۲). خداوند زبان عربی را زبانی ساده دانسته و آن را عامل گسترش و پذیرش قرآن به شمار آورده است (شعراء: ۲۶/۱۹۲-۲۰۰). ویژگی‌های صوتی این زبان سبب شده است تا این کتاب حتی به سمع و قلب مجرمان نیز برسد و اساساً بخشی از هدف نزول قرآن

۱. همین نکته سبب شد، در قراءاتی که متأثر از تماس با فرق قاریان یهودی در عراق در قرن سوم هجری بودند، مانند: قرائت حمزه و کسانی، ادغام و ابدال بیشتری نسبت به سایر قراءات وجود داشته باشد.

۲. نمونه‌های متعددی در فایل صوتی لینک، وجود دارد. <https://mechon-mamre.org/mp3/t2201.mp3> (کتاب حجی).

به زبان عربی همین بوده تا حتی اقوام سرسخت نیز، به خاطر زیبایی صوتی اش و روان بودن و انتقال آسان معانی، آن را گوش دهند: ﴿فَإِنَّمَا يَسْتَرْزَاهُ بِلِسَانِكَ لِئُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنذِرَ بِهِ قَوْمًا لُدًّا﴾ (مریم: ۹۷/۱۹).

۷. نقد شبهه اقتباس بر اساس معناشناسی

پس از مقایسه زبان عربی در قرآن با زبان عبری در تورات و وضوح صوتی زبان عربی که می‌تواند اقتباس قرآن از تورات را محل تردید قرار دهد، نوبت به مقایسه تورات و قرآن از نظر دلالت و معنا می‌رسد تا روشن شود، آیا می‌توان محتوای سوره قرآنی حج را اقتباس از عهد عتیق دانست؟

در جدول ذیل به ترتیب، در ردیف اول آیات کتاب حجّی از عهد عتیق ذکر می‌شود. در ردیف دوم، موضوع و عنوان اصلی این آیه از کتاب حجّی شناسایی می‌شود و در ردیف سوم، آیات مشابه از نظر مضمون از سوره حج قرار داده می‌شود و در ذیل جدول، بین محتوای آیات کتاب حجّی و سوره حجّ با تمرکز بر وضوح معنایی، مقایسه صورت می‌گیرد. مقایسه معانی و دلالت الفاظ و عبارات کتاب حجّی با سوره حج نکات جالبی را نشان می‌دهد که نیازمند تحلیل است.

۷-۱. معرفی کتاب حجّی

حجّی نامی عبری به معنای عید و نام یکی از انبیاء بوده که در سال ۵۲۰ قبل از میلاد، بعد از خرابی هیکل در اورشلیم (سالمت، ۲۰۰۱، ص ۲۹۶؛ ظاظا، بی تا، ص ۱۹۷)، مردم را به بنای مجدد خانه خداوند دعوت کرد (مشرقی، ۲۰۰۰، ص ۷۴) و در آن از احکام نجاست سخن گفت (شامی، ۲۰۰۲، ص ۵۰). کتاب حجّی درباره گروهی از یهودیان تبعیدی است که در سال ۵۳۸ به اورشلیم بازگشتند. حجّی، یک از انبیاء بنی اسرائیل، از مردم می‌خواهد که کار بنای خانه خداوند را کامل کنند. در این سفر، خداوند مردم را به دلیل زندگی در خانه آباد، در حالی که خانه خدا ویران است، سرزنش کرد و آن‌ها را به توبه دعوت نمود. وعده نصرت داد و به آنان وعده داد که قوم بنی اسرائیل، دو مرتبه قدرت و سیطره خود را بر عالم به دست آورند.

۷-۲. معرفی سوره حجّ

سوره حجّ، بیست و دومین سوره قرآن کریم و مکی است. در این سوره به موضوع خانه خدا و مناسک حجّ پرداخته شده و قدرت خداوند را برترین قدرت دانسته است و مردم دعوت به تقوا شده‌اند، خداوند به نصرت مؤمنان و صالحان وعده داده و به موضوعاتی مانند خلقت انسان، احوال قیامت، برخی از احکام شرعی، ابراهیم و رسالت وی پرداخته است (طباطبایی، ۱۳۹۰، ج ۱۴، ص ۲).

کتاب حجّی باب اول؛ بند ۱-۲	موضوع اصلی	آیه ۲۸ سوره حجّ
در روز اول ماه ششم از سال دوم داریوش پادشاه، کلام خداوند به واسطه حجّی نبی و به زربابل بن شالتینیل والی یهودا و به یهوُشع بن یهوُصادق رئیس کهنه رسیده، گفت: یهوه صباپوت تکلم نموده، چنین می‌فرماید: این قوم می‌گویند وقت آمدن ما یعنی وقت بنا نمودن خانه خداوند نرسیده است؟	اهمال یهودیان در بنا و تعمیر خانه خداوند	وَ إِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَ طَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَ الْقَائِمِينَ وَ الرُّكَّعِ السُّجُودِ

بیان کتاب مقدس در کتاب حجّی از این جهت ابهام دارد که هدف از آبادی و تعمیر خانه خداوند چیست؟ ولی در سوره حجّ روشن است که هدف از بنای خانه خدا و تطهیر آن، عبادت بندگان است. در بیان سوره حجّ اولاً، هدف از بنا بیان شده و ثانیاً، بر طهارت خانه هم تأکید شده است. بنابراین، بیان سوره حجّ به دلیل ذکر جزئیات، روشن‌تر و دقیق‌تر است.

کتاب حجّی باب اول؛ بند ۴	موضوع اصلی	آیه ۴۵ و ۴۸ سوره حجّ
پس کلام خداوند به واسطه حجّی نبی نازل شده، گفت: آیا این درست است که شما در خانه‌های نوساخته زندگی کنید ولی خانه من خراب بماند.	اعتراض خداوند به یهودیان به خاطر اهمال در آبادانی خانه خداوند	فَكَأَيُّنَ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا وَ هِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا وَ يَبْنُونَ بُيُوتًا لِمَا كَفَرُوا وَ هُمْ كَارِهُونَ وَ كَأَيُّنَ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا وَ هِيَ ظَالِمَةٌ لَهَا وَ هِيَ ظَالِمَةٌ لَهَا وَ إِلَيْهَا الْمَصِيرُ

تصویر خداوند در تورات به صورت کلی و در کتاب حجّی به صورت جزئی، ضعیف است. قرآن به این باور یهودیان درباره خداوند تصریح کرده است: ﴿وَ قَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلَعْنُوا بِمَا قَالُوا بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ﴾ (مائده: ۶۴/۵). از سویی، در سوره حجّ و در کتاب حجّی، از خرابی خانه سخن گفته شده است؛ ولی در کتاب حجّی شکوه از خرابی خانه خداوند است که بیانگر ضعف خداوند از آبادی خانه‌اش است؛ اما در سوره حجّ، سخن از خرابی خانه‌های گناهکاران با عذاب دردناک است که نشان‌گر قدرت الهی است.

کتاب حجّی باب اول؛ بند ۶-۷	موضوع اصلی	آیه ۲۵ سوره حجّ
بذر زیاد می‌کارید، ولی محصول کم برداشت می‌کنید. می‌خورید، ولی سیر نمی‌شوید. می‌نوشید ولی تشنگی‌تان رفع نمی‌شود. لباس می‌پوشید، ولی گرم نمی‌شوید. مزد می‌گیرید، ولی گویا در جیبهای سوراخدار می‌گذارید. خوب فکر کنید و ببینید، چه کرده‌اید و نتیجه‌اش چه بوده است؟	سرزنش به خاطر غفلت از وظایف شرعی و عذاب الهی به خاطر اهمال در تعمیر خانه خداوند	إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَ الْبَادِ وَ مَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْحَادِ يَظْلَمْ نَفْسَهُ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ

در سفر حجّی به جزئیات عذاب پرداخته شده، ولی دلیل این عذاب بیان نشده است. شاید تنها دلیل، خرابی خانه خداوند است. گویی آبادی این خانه هدف اصلی است در حالی که بر اساس بیان قرآن، هدف، عبادت بندگان است. بی‌تردید در کتاب حجّی نیز، هدف از آبادی خانه خداوند عبادت بندگان بوده؛ ولی به دلیل عدم فصاحت این معنا منتقل نشده است حال آنکه در سوره حجّ، خداوند به وضوح، دلیل عذاب دردناک را بیان می‌کند و آن دلیل، مانع شدن از حق ارتباط بندگان با خداوند است که مهم‌ترین حق هر انسان با هر نژاد، رنگ، دین و قومیت است.

این در حالی است که یهودیان و مسیحیان، آن را تنها حق بنی اسرائیل می‌دانند و مانع ورود دیگران به خانه خداوند می‌شوند. طبق شرع اسلام، زمین‌های مسجدالحرام، قابل خرید و فروش نیست و به ملک شخصی افراد در نمی‌آید در حالی که طبق اعتقادات یهودیان، اگر کسی زمینی از اسرائیل خرید و آن را در عرض یک سال در مقابل گناهانش فدیة نداد، تا ابد به ملکیت وی در می‌آید (شتینزلتس، ۲۰۰۶، ص ۴۸). همچنین، باید هر کسی غیر از یهود، در منطقه اسرائیل که بسیار گسترده است، تحت سلطه یهودیان باشد. حتی عباراتی در کتاب مقدس وجود دارد که اصل عدالت و برابری انسان‌ها را به شدت انکار می‌کند، مانند: «به هیچ روی، غیر یهود در زمین تو، حتی به صورت موقت، ساکن نگردد.» یا «هیچ چیز از غیر یهود را اجازه نده زنده بماند و نفس بکشد.» (شاحاک، ۱۹۹۵،

صص ۱۳۹ و ۱۴۱). در اسلام نیز، غیر مسلمانان نمی‌توانند به خانه خدا وارد شوند و عامل منع از ورود به مسجد الحرام، شرک است و دیگران می‌توانند مسلمان شوند و به خانه خدا وارد شوند. ولی در بین یهودیان عامل نجاست، نژاد غیر بنی اسرائیل است و دیگران نمی‌توانند، بنی اسرائیل باشند و این آشکارا اصلی غیر عادلانه و غیر انسانی است.

کتاب حجّی باب اول؛ بند ۸	موضوع اصلی	آیه ۲۷ سوره حجّ
حال به کوه رفته و چوب بیاورید، خانه مرا دوباره بسازید، تا من از آن راضی شوم و در آن جا مردم احترام مرا به جا آورند.	وابستگی رضایت و جلال الهی به آبادانی خانه اش	وَ أَدِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ . لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقْنَاهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِيعُوا أَمْرَ الْفَقِيرِ .

در این بخش از کتاب حجّی، برای بنای خانه خداوند، به ابزار مادی ساخت خانه خداوند پرداخته شده است؛ گویی موضوع مهم، اهمیت مواد تشکیل دهنده آن خانه است؛ اما در سوره حجّ، به این دلیل که هدف ساخت خانه خداوند، عبادت بندگان است، تأکید بر اعلام زمان حجّ برای مردمی است که طالب آمدن به این خانه هستند و تأکید بر مناسک حجّ به گونه‌ای است که عبادت الهی حاصل شود و فقراء از ذبیحه و قربانی حجّ بهره‌مند شوند. جالب است که در کتاب مقدّس و در تفسیر همین کتاب حجّی آمده است که قربانی به کاهنان و عبادتگاه می‌رسد و فقراء از آن بهره‌مند نمی‌شوند (شتینزلس، ۲۰۰۶، ص ۲۱؛ ظاظا، بی‌تا، ص ۲۲۳). حال آنکه نوع مصرف قربانی نیز، در آیه قرآن به گونه‌ای بیان شده که احترام و کرامت فقراء حفظ شود؛ یعنی حاجی و فقیر هر دو از یک قربانی بهره‌مند گردند.

در عبارت کتاب حجّی به نتیجه و هدف بنای خانه خداوند توجه نشده و تنها از ایشان، تعمیر این خانه خواسته شده است و مردم هم به خاطر ترس از خشکسالی و بی‌پولی و فقر به این فرمان عمل کرده‌اند؛ ولی در سوره حجّ، هدف عبادت و آبادانی خانه خداوند که رستگاری انسان است، مطرح شده است. اگر چه ترس از خداوند به عنوان وصف مؤمنان ذکر شده است؛ اما ترس از روی تقوا و حبّ خداوند به هنگام یاد خداست، نه فقط ترس از فقر و عذاب. ذکر این نکات، سبب روشنی زبان قرآن در مقابل زبان دینی عهدین می‌گردد.

شایان توجه است، ترجمه کتاب‌های مقدس، در این عبارت متفاوت است. برخی هدف از بناء خانه خداوند را جلال خداوند و دیگری احترام خداوند دانسته است. در هر دو ترجمه، به هدف بناء مساجد که در قرآن کریم، رشد و تعالی انسان و رسیدن وی به مرحله عبودیت است، توجهی نشده است.

کتاب حجّی باب اول؛ بند ۱۳	موضوع اصلی	آیه ۴۰ سوره حجّ
حجّی، رسول خداوند، پیغام خداوند را برای قوم بیان کرده، گفت: خداوند می‌گوید که من با شما هستم.	همراهی خداوند با قوم بنی اسرائیل	الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ وَلَا دَفْعَ اللَّهُ لِلنَّاسِ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهْدَمَتْ صَوَامِعَ وَبِيعَ وَصَلَوَاتٍ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا وَكَيُنْصَرْنَ لِلَّهِ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ

در کتاب حجّی تنها سخن از همراهی خداوند با قوم است و از دلیل آن سخنی گفته نشده است. در سوره حجّ نیز، از خرابی خانه خداوند و عبادتگاه‌ها سخن گفته شده و عامل تخریب عبادتگاه‌ها که مردم و خودکامگی ایشان است، بیان شده است و از نصرت و همراهی خداوند با مؤمنان و حفاظت او از خانه خود که نشانگر قدرت وی بر حفظ خانه‌اش است، سخن گفته است. در این مورد نیز، بیان قرآن کریم روشن است؛ زیرا خداوند به وضوح بیان می‌کند که نصرتش شامل چه کسانی می‌شود؟ نصرت الهی شامل کسانی است که دین خداوند را یاری می‌کنند.

به علاوه، در عهد عتیق آمده است که من با شما هستم، ولی ادامه عبارت که شرط همراهی است، حذف شده است و خداوند به این کتمان‌گری ستمگرانه قوم یهود در قرآن اشاره کرده است^۱ و حتی تصریح می‌کند که این مطلب در تورات بوده، اما ایشان آن را کتمان کرده‌اند.^۲ در واقع، قرآن کریم نه تنها بیانش روشن است؛ بلکه آنچه را در تورات آمده است، با ذکر دلایلی که برای فطرت سلیم انسان قابل پذیرش است، تبیین می‌کند که نمی‌توان قوم برتر بود و خداوند به خاطر عامل نژادی و قومی، حامی این گروه باشد؛ ولی عملکرد صحیح می‌تواند دلیل حمایت الهی از انسان باشد. این زبان عربی آشکار است. دلیل ذکر عربی بودن قرآن، تنها ویژگی‌های ممتاز زبان عربی در ویژگی‌های صوتی، گستره واژگان، استحکام ساختار دستوری زبان، قدرت اشتقاق و... نیست، بلکه نوع معارف نیز روشن است. زبان قرآن، در این عبارات در کنار تمام ویژگی‌های زبانی، انکار انگاره‌های برتری نژادی قوم یهود درباره پیامبر خاتم نیز هست. همانطور که یهودیان، تنها بیت‌المقدس را قبله می‌دانستند؛ اما خداوند این انگاره را رد کرد و مسجدالحرام را قبله قرار داد و همانگونه که ایشان بر این باور بودند که پیامبر خاتم باید از بنی اسرائیل باشد، اما خداوند پیامبر امّی^۳ را به عنوان خاتم انبیاء معرفی کرد. یهودیان زبان عبری و سریانی را زبان دین خداوند می‌دانستند، ولی خداوند زبان عربی را به عنوان زبان آخرین کتابش معرفی کرد. در واقع، خداوند با این نوع بیان، ایده عدم وجود هیچ پیمان الزام‌آوری را تثبیت می‌کند. به عبارت دیگر، خداوند از ذکر نام عربی برای زبان قرآن، هدفی را دنبال می‌کند و آن انکار ارزش‌های نژادی و خرافی قوم یهود است.

۱. ﴿وَلَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا وَقَالَ اللَّهُ إِنِّي مَعَكُمْ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلَاةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكَاةَ وَآمَنْتُمْ بِرُسُلِي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا﴾ (مانده: ۱۲/۵).

۲. ﴿فِيمَا نَقَضْتُمْ مِيثَاقَهُمْ لَعَنَّاهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ﴾ (مانده: ۱۳/۵).

۳. امیون کسانی بودند که نمی‌خواندند و نمی‌نوشتند (خلیل، ۱۹۹۷، ص ۲۹).

آیه ۲۷ سوره حجّ	موضوع اصلی	کتاب حجّی باب اول؛ بند ۱۴
وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَا تُوكَ رِجَالًا وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ثُمَّ لِيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلِيُؤْتُوا نُذُورَهُمْ وَلِيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ	کار در خانه خداوند وظیفه عمومی همه انبیاء و قوم یهود	خداوند در زُرْبَابِلِ بْنِ شَالْتَيْبِلِ والی یهودا و یهوشع بن یهوصادق، رئیس کهنه، و تمام قوم، اشتیاق ایجاد کرد که خانه او را بسازند.

در این بخش از کتاب حجّی نیز، بیان دارای ابهام است: خداوند به صورتی غیر طبیعی در قلوب هم مردم، شوق تعمیر خانه خداوند را ایجاد می‌کند. در سوره حجّ نیز از تشویق به سمت خانه خداوند و فراخواندن به سمت این خانه، سخن گفته شده است؛ ولی هدف تعمیر خانه خداوند نیست؛ بلکه هدف، حجّ و تعالی معنوی انسان است. حجّ تکلیفی بر گردن مسلمانان توانمند است و هدف از این حجّ طهارت انسان و آزادی او از قید اسارت نفسش است.

آیه ۳۱ سوره حجّ	موضوع اصلی	کتاب حجّی باب دوم؛ بند ۲-۳
حُنَفَاءَ لِلَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ وَ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخَطَّفَهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوَىٰ بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ	تعمیر خانه خداوند پس از یکماه و قناعت خداوند به نتیجه غیر ایده آل	خداوند، بقیه قوم را خطاب کرده گفت: بگو کیست در میان شما که باقی مانده و این خانه را در جلال نخستینش دیده باشد؟ پس الان در نظر شما چگونه می‌نماید؟ آیا در نظر شما ناچیز نمی‌نماید؟

در سوره حجّ از روز موعود و روزی که قدرت الهی بر عالم استیلاء پیدا می‌کند و خانه خداوند مظهر قدرت الهی قرار می‌گیرد، به مانند کتاب حجّی سخن گفته است؛ اما دلیل عظمت آن، خوبی سنگ و گل یا بزرگی فیزیکی آن نیست. دلیل بزرگی و جلالش آن است که این خانه، مرکز فرماندهی جنود الهی و زمینه‌ساز خالی شدن خانه خداوند از لوث مشرکان و گناه کاران است که در آیه ۶۷ سوره عنکبوت نیز به آن اشاره شده است. قرآن کریم مبنای عزت و جلال و شکوه واقعی را تبیین می‌کند که روح توحید است، ولی نوع بیان دینی در تورات مبهم بوده و عبارات به شکلی است که با توجه به سیاق قبل و بعد، انگار نوع سازه و بنا و کیفیت و عظمت آن سبب جلال و شکوه آن است. یهودیان بر این باورند که کتاب حجّی در باره موعود و منجی عالم سخن می‌گوید (مک، ۲۰۲۰، ص ۱۳۲۰).

کتاب حجّی باب دوم؛ بند ۵	موضوع اصلی	آیه ۳۸ سوره حجّ
وقتی از مصر بیرون می‌آمدید، به شما وعده دادم، که روح من در میان شما می‌ماند، پس ترسان نباشید.	وفاداری خداوند بر نصرت قوم یهود	إِنَّ اللَّهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ. الَّذِينَ إِذْ مَكَانَهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَآمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَ لِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ .

این عبارت نیز در کتاب حجّی مبهم است و دلیل وعده الهی به قوم یهود روشن نیست. حال آنکه در قرآن کریم، این وعده کاملاً مشروط به عملکرد صالحانه مؤمنان است و تأکید می‌کند که خداوند با کسی عهدی نبسته است (مریم: ۱۹/۷۸). کسانی که اگر در زمین به قدرت برسند، از این قدرت در راستای اقامه دین الهی و یاد خداوند، رفع فقر و اصلاح جامعه بهره می‌برند.

کتاب حجّی باب دوم؛ بند ۸	موضوع اصلی	آیه ۵۶ سوره حجّ
یهوه صباپوت می‌گوید: نقره از آن من و طلا از آن من است.	مالکیت عالم از آن خداوند است و علاقه خداوند به نقره و طلا	الْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ

این بیان در کتاب حجّی به معنای آن است که تمام ثروت‌های عالم در دست خداوند و تحت اراده اوست؛ اما بیان آن به قدری ابهام دارد که سبب شده تا یهودیان و مسیحیان گمان کنند، خداوند طلا و نقره را دوست دارد (ظاظا، بی‌تا، ص ۲۱۵) و به همین جهت، کلیساها و کنیسه‌ها را با زیورآلات تزئین می‌کنند. در مجموع، این نوع بیان در کتاب مقدس، سبب نگرش مادی یهود و نصاری شده است. ایشان به مال دوستی شهرت دارند، از خداوند چهره مادی در ذهن خود ساخته و در مناسک دینی، بسیار از طلا و نقره استفاده می‌کنند، مانند: شمعدان طلا که دارای ۵۲ کیلوگرم طلای خالص است یا ظروف نقره، یا صیصیت، شال و لباس کاهنان که در آن از نخ طلا استفاده می‌شود (شامی، ۲۰۰۰، صص ۱۳، ۲۰ و ۶۹؛ عصام، ۲۰۰۷، ص ۳۰؛ شتینزلتس، ۲۰۰۶، ص ۳۲)؛ اما بیان قرآن که به روشنی نشان می‌دهد، سلطنت عالم هستی در دست خداوند است، شمول و وضوح بیشتری در مفهوم قدرت دارد.

کتاب حجّی باب دوم؛ بند ۹	موضوع اصلی	آیه ۵۹ سوره حجّ
شکوه و عظمت آینده این خانه از جلال نخستینش عظیم‌تر خواهد بود و در این مکان، سلامتی را خواهیم بخشید. قول خداوند قادر متعال است.	وعده به سلامت رسیدن قوم یهود و برتری ایشان بر سایر امم بدون این که نتیجه عملکرد خاصی از جانب یهود باشد	وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَ يَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَّرِيدٍ كَتَبَ عَلَيْهِ أَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ فَإِنَّهُ يُضِلُّهُ وَ يَهْدِيهِ إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ لِيُدْخِلَنَّهُمْ مُدْخَلًا يَرِضُونَهُ وَ إِنَّ اللَّهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ

همانطور که پیش تر اشاره شد، در قرآن کریم، هدف از بنای خانه خداوند، ایجاد مکانی برای عبادت بندگان است و مسئله ورود به خانه خداوند در آیات مختلف، به عنوان آرزوی مؤمنان شمرده شده است.^۱ در اینجا نیز قرآن کریم سخن از جلال خانه خود نمی گوید؛ بلکه از ورود به مدخلی سخن می گوید که سبب رضایت مهاجران الی الله و مؤمنان است و بر عکس، گناهکاران حق ورود به این خانه را ندارند.^۲

آیه ۳۷ سوره حج	موضوع اصلی	کتاب حجّی باب دوم؛ بند ۱۴
لَنْ يَنَالَ اللَّهُ لُحُومَهَا وَلَا دِمَاؤهاَ وَ لَكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوَى مِنْكُمْ كَذَلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَ بَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ	عدم اخلاص قوم یهود در ذبیحه و قربانی	پس حجّی تکلم نموده، گفت: خداوند می فرماید این قوم همچنین هستند و این امت به نظر من همچنین می باشند و همه اعمال دستهای ایشان چنین است و هر هدیه ای که در آنجا می برند نجس می باشد.

در این فراز از کتاب حجّی، ذبیحه، قربانی و هدایای گروهی از مردم که معلوم نیست، چه کسانی هستند، نجس و ناپاک اعلام می شود و خداوند یادآور می شود که نجاست تسری پیدا می کند و ظاهراً دلیل این تسری نجاست، عدم اخلاص ایشان در قربانی است. در تفسیر این فراز از کتاب حجّی، مفسران یهودی معتقدند کافران اگر قربانی کنند، قربانی ایشان پذیرفته نمی شود و ایشان هر آنچه مربوط به ایشان باشد، آلوده است؛ ولی در سوره حجّ، دلیل این آلودگی و چیزهای آلوده کننده و لزوم اجتناب از آنها بیان شده است. یکی از نکات مهم درباره احکام نجاسات این است که یهودیان، کیفیت تسری نجاست را نمی دانستند. اگر چه یکی از دلایل مهمی که خود را برتر از سایر اقوام می دانستند، همین اطلاعشان از احکام طهارت و نجاست بوده و به همین دلیل سایر اقوام را آمی، حنیف به معنای نجس و پست می شمردند. آنان خود را اهل کتاب و فرهنگ و طهارت می دانستند؛ ولی در احکام نجاست و کیفیت تسری آن اطلاعات دقیقی نداشتند.

به دلیل نداشتن اتصال به منبع و حیانی در تبیین احکام شرعی، تصور قوم یهود آن است که نجاست جامد نیز مسری است و این، سبب عسر و حرج به ویژه، در مورد زنان حائض می شود. بزرگترین نجاست، میت است و سخت ترین احکام مربوط به آن است (شتینزلتس، ۲۰۰۶، ص ۱۶). اگرچه در تلمود، در مورد نجاست سیال سخن گفته شده است؛ ولی منحصرأ آن را در مورد طعام از قبیل روغن، آب، شراب، خون و ... جاری می دانند و از احکام عجیب یهود این است که با وجود نجاست خون، ولی خون انسان غیر یهود را پاک می دانند و با نان مقدس آمیخته می کنند (شتینزلتس، ۲۰۰۶، ص ۶۷) یا خون نفاس را پاک می دانند (شتینزلتس، ۲۰۰۶، ص ۵۹). در واقع، آنان به دلیل نداشتن اتصال به منبع و حیانی، نتوانسته اند آگاهی کامل و تصویر روشنی از نجاسات و مطهرات داشته باشند. گاه شکستن یک ابزار نجس را عامل پاکی آن وسیله دانسته اند (شتینزلتس، ۲۰۰۶، ص ۲۴۴) در حالی که در شریعت اسلامی، کیفیت تسری نجاست که از طریق شیء سیال و رطوبت است، بیان شده است. طبق این احکام، هم طهارت انسان

۱. «لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُؤُسَكُمْ» (فتح: ۲۷/۴۸)، «فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَقَامُ إِبْرَاهِيمَ وَ مَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا وَ لِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مِنْ اسْتِطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَ مَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ» (آل عمران: ۹۷/۳).
 ۲. «وَ مَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذَكَّرَ فِيهَا اسْمُهُ وَ سَعَى فِي خَرَابِهَا أُولَئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَنْ يَدْخُلُوهَا إِلَّا خَائِفِينَ» (بقره: ۱۱۴/۲)، «فَإِذَا جَاءَ وَعْدَ الْآخِرَةِ لِيُسُوفُوا وَ جُوهَكُمْ وَ لِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَ لِيُبَيِّرُوا مَا عَلَوْا تَبِيرًا» (اسراء: ۷/۱۷).

و زندگی فردی او رعایت می‌شود، هم عسر و حرج برای زندگی انسان به وجود نمی‌آید. اگرچه احکام طهارت و نجاست، به صورت تفصیلی در قرآن کریم بیان نشده؛ اما نوع بیان آیات در این موضوع کلی است و ایجاد ابهام و خطا در ذهن خواننده نمی‌کند و تبیین جزئیات آن به سنت نبوی واگذار شده است. در سوره حج نیز به مانند کتاب حجی، اخلاص و نیت در صحت قربانی لازم شمرده

کتاب حجی باب دوم؛ بند ۱۵	موضوع اصلی	آیه ۳۲ سوره حج
خداوند می‌گوید: خوب فکر کنید و ببینید؛ قبل از این که دست به کار ساختن خانه خداوند شوید، وضع شما چگونه بود؟	اهمیت ساختن خانه خداوند	ذَلِكَ وَمَنْ يُعْظَمَ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ

شده است؛ اما نداشتن اخلاص، سبب نجاست قربانی و چیزهای دیگر نمی‌شود. احکام و باورهای خرافی یهود، درباره خون و ذبیحه بسیار زیاد است که جای ذکر آن در این مقاله نیست.

در این فراز از کتاب حجی به نظر می‌رسد، مشغولیت قلب انسان‌ها به امور دیگر و غیر الهی مورد سرزنش واقع شده است و لازمه اخلاص و تقوا، بنای خانه خداوند شمرده شده است. در سوره حج به مسأله لزوم اخلاص و ایمان در بنای خانه خداوند اشاره نشده است، ولی در سوره‌های دیگر، بیان شده که تنها کسانی می‌توانند خانه خداوند را تعمیر و بناء کنند که ایمان به خداوند و روز قیامت داشته باشند: ﴿إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَحْشَأْ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ﴾ (توبه: ۱۸/۹)؛ افرادی همچون ابراهیم(ع) و فرزندش اسماعیل(ع): ﴿وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ (بقره: ۱۲۷/۲). تعظیم آن ناشی از تقوای قلوب است و اگر امتی این بزرگداشت را انجام ندهد، نشان از بی‌تقوایی قلوب آنهاست. همچنین، در آیه‌ای دیگر، بیان شده است که تنها کسانی می‌توانند خانه خداوند را آباد کنند و بسازند که به خداوند و روز قیامت ایمان داشته باشند. بنابراین، تقوا مقدمه ساخت خانه خداوند است در حالی که در کتاب حجی، ظاهر لفظ، بنای خانه خدا را شرط لازم تقوا بر شمرده است که امری بی‌دلیل است؛ یعنی ممکن است، کسی بی‌تقوا باشد و اقدام به تعمیر خانه خدا کند؛ ولی احتمالاً فردی مؤمن است و به آبادی خانه خدا بی‌تفاوت نیست (سلطانی رنانی، ۱۴۰۲، صص ۱۱۱-۱۲۹).

کتاب حجی باب دوم؛ بند ۲۲	موضوع اصلی	آیه ۴۰ سوره حج
تخت‌های فرمانروایان را واژگون خواهم نمود و قدرت آن‌ها را از بین می‌برم. و ارابه‌ها و سواران آنها را سرنگون خواهم کرد و ایشان به دست یکدیگر از بین خواهند رفت.	وعده به نابودی فرمانروایان و ستمگران به دست خودشان	الَّذِينَ أَخْرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَغْيٍ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبَّنَا اللَّهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهَدَمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا

در این فراز از کتاب حجی به عذاب و سقوط فرمانروایان و ستمگران به دست خودشان اشاره شده است؛ ولی همانند موارد دیگر، دلیل این نابودی و اضمحلال ذکر نشده است. به گفته دین‌شناسان، این نوع بیان یکی از عوامل ایجاد عنصر دشمنی و نفرت با سایر اقوام در نزد قوم یهود است (خلیل، ۱۹۹۷، ص ۵۶). این نوع بیان که صرفاً عقاب بدون دلیل بیان گردد، سبب ایجاد وحشت از خدا

می‌شود. به همین جهت است که برخی یهودیان بر این باورند که خداوند تنها یک قهرمان ادبی یا شخصیتی تاریخی است (شین، ۲۰۰۳، ص ۶۱) و در باور و اعتقادات قوم یهود، نگرش توحیدی به معنای تکیه بر خدای قادر مطلق وجود ندارد. خدای قوم یهود، خدایی ضعیف و دست بسته است. در عوض آنچه در نزد ایشان مهم‌ترین و قدرتمندترین عنصر است، شعب یهود می‌باشد. این در حالی است که قرآن در سوره حجّ دلیل نابودی قوم یهود را اخراج اهالی و مردم مظلوم از سرزمین‌شان معرفی می‌کند و در ادامه می‌گوید: ستمگران به دلیل عدم بنیان صحیح اعتقادی و عملی، با عملکردشان، مقدمات نابودی خویش را فراهم می‌کنند.

کتاب حجّی باب دوم؛ بند ۲۳	موضوع اصلی	آیه ۷۵ و ۷۸ سوره حجّ
وقتی این امور تحقق یابد، ای زربابل، خدمتگزار من، تو برای من، مانند نگین انگشتر خواهی بود. زیرا تو را برگزیده‌ام.	برگزیدگی زربابل و قوم یهود وعده به برگزیدگی بدون تذکر به عوامل آن	وَ جَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مِّلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ

در تورات تنها قومی که به سلامت خواهند رسید و مشمول وعده خداوند به ابراهیم (ع) خواهند شد، قوم بنی اسرائیل هستند (احمد یوسف، بی تا، ص ۴۰۹) در حالی که در قرآن کریم، سزاوارترین افراد به ابراهیم (ع) کسانی هستند که از او تبعیت می‌کنند (آل عمران: ۶۸/۳). مفهوم امت اسلامی در قرآن کریم، با تورات و انجیل متفاوت است و اختصاص به قوم خاصی ندارد؛ بلکه شامل همه موحدان و صالحان است. در قرآن کریم همه انبیاء، مسلمان هستند و امت پیامبر اکرم (ص) نیز، مسلمان هستند (آل عمران: ۳/۸۴). در سوره حج، خداوند وعده حضرت ابراهیم (ع) را که رسیدن به سلامت است، شامل همه انسان‌هایی می‌داند که به خداوند باور دارند، نماز می‌خوانند، زکات می‌دهند (حج: ۷۸/۲۲). خداوند است که هر کسی را بخواهد، از فرشتگان و از مردم برای اجرای اهداف خود بر می‌گزیند (حج: ۷۵/۲۲).

نتیجه‌گیری

این پژوهش با تکیه بر تحقیقات در حوزه اعجاز قرآن کریم، شبهه اقتباس قرآن از عهدین را با استناد به آیات ۱۰۳ سوره نحل و ۲۳ سوره بقره، به صورت عینی، با روش مطالعه تطبیقی مورد بررسی و مذاقه قرار داد تا دلالت وصف عربی مبین بر غیر اقتباسی بودن قرآن کریم را به صورت عینی اثبات نماید. این بررسی در دو حوزه آوایی و معنایی زبان صورت گرفت و نتایج ذیل حاصل شد:

۱. بررسی ماهیت اقتباس نشان می‌دهد، می‌توان قرآن را متنی انتقادی نسبت به کتب پیشین دانست؛ ولی آنچه از مشابهت در قرآن با کتاب مقدس وجود دارد، به هیچ روی از سنخ اقتباس نیست و ماهیتی متفاوت با اقتباس دارد.
۲. بررسی ویژگی‌های صوتی زبان عربی و قرآن کریم نشان داد، زبان عربی در مقایسه با عبری و سریانی از نظر صوتی، زبانی روشن‌تر است. ویژگی‌های مختلف زبان عربی و نوع کاربرد آن در قرآن کریم سبب وضوح صوتی آن شده که مهم‌ترین ویژگی در این میان، ویژگی تناسب یا مناسبت آن است.

۳. تعداد حروف زبان عربی، صفات صوتی حروف، ایقاعات، نوع کاربرد واژگان و ... سبب افزایش وضوح صوتی قرآن کریم نسبت به زبان عبری در تورات شده است. در این بخش، به صورت محدود و در حدّ توان مقایسه صوتی بین کتاب حجّی و سوره حجّ صورت گرفت.

۴. در مقایسه معنایی سوره حج و کتاب حجّی، موضوعات بسیار مهم‌تری که سبب روشنی زبان عربی قرآن نسبت به زبان عبری تورات تبیین گردید.

۵. مطالعه تطبیقی بین کتاب حجّی و سوره حجّ نشان داد، مفاهیم، معانی و معارف در سوره حجّ به دلیل انطباقش با اصول فطری و جمعی بشر، مانند: عدالت و عقلانیت دارای وضوح است؛ ولی مضامین موجود در کتاب حجّی و سایر اسفار یهود به دلیل غموض و نداشتن قابلیت زبان و تحریفی که در آن رخ داده، نه تنها در برخی موارد روشن نیست، بلکه سبب توهّم و انحراف اعتقادی یهودیان شده است.

۶. بیان مبهم در تورات سبب شده تا یهودیان توهّم کنند که هدف از بنای خانه خداوند، نیاز وی به این خانه و عجز او از ساخت خانه برای خودش است. همچنین، نوع بیان در کتاب حجّی و اسفار دیگر، سبب مال‌دوستی قوم یهود و مادی‌گرایی افراطی نزد ایشان شده است و برخی از احکام شریعت، مانند: طهارت و نجاست، قربانی و حدود به دلیل نداشتن پیوند فقهای یهود به منبع وحی و تشریح، ناقص و نادرست تفسیر شده است.

منابع و مأخذ

قرآن کریم.

- ابراهیم، حسن و عادل، محمد. (۲۰۱۶). دراسة صوتية و دلالية حول القراءات القرآنية. الآفاق العربية. ابوت، پورتر. (۱۳۹۶). اقتباس در رسانه. نشریه ادبیات تطبیقی، ابوالفضل حرّی (مترجم)، ۸(۱)، پیاپی: ۱۵، ۲۰-۴۳.
- اجمر، محمود فراج. (۲۰۱۸). الدرس الصوتی القرآنی. دار غریب.
- اسامه، جاب الله عبدالعزیز. (۲۰۰۹). جمالیات التلوین الصوتی فی القرآن الکریم. عالم الکتب الحدیث.
- اسماعیل، طالب محمد. (۲۰۱۴). النظم التکرار فی البناء الصوتی للاعجاز القرآنی. دار زهران.
- انیس، ابراهیم. (۱۹۶۱). الاصوات اللغویة. مكتبة النهضة.
- بخاری سباعی، عبدالکریم. (۲۰۱۶). صور المناقین فی القرآن الکریم دراسة الدلالات الصوتیه. مرکز الکتب الاکادیمی.
- بردینی، عدنان احمد. (۱۴۳۱). عقائد اليهود من خلال الحوار مع النبی (ص). الجامعة الاسلامیة.
- بقشی، عبدالقادر. (۲۰۰۷). التناص فی الخطاب النقدي و البلاغی. آفریقا الشرق.
- تفتازانی، مسعود بن عمر. (۱۴۱۱). مختصر المعانی. دار الفکر.
- تودوروف، ترفیتان. (۱۴۳۷). نظریة الاجناس الادبیة دراسات فی التناص و الكتابة و النقد. عبدالرحمن بوعلی (مترجم)، دار نینوی.
- جینی، لورن. (۲۰۱۵). نظریة التناص فی الثقافة العالمیة. نورالدین محقق (مترجم)، دالّ للنشر و التوزیع.
- حامد هلال، عبدالغفار. (۲۰۰۷). النظریات النسقیة فی ابنیة العربیة، دراسة فی علم التشکیل الصوتی. دار الکتب الحدیث.
- حجّی، احمد محمد. (۱۴۲۹). الاعلال فی کتاب سبیبیوه فی هدی الدراسات الصوتیة. دیوان الوقف السنی.
- حسینین، صلاح. (۲۰۰۵). المدخل فی علم الاصوات المقارن. مكتبة الآداب.
- حیدری، محمداصداق؛ ربیع نتاج، سیدعلی اکبر و حلیمی جلودار، حبیب الله. (۱۳۹۶). تسدال و ادعای اقتباس آیات ۲۷-۳۲ سوره مائده از ترگوم و تلمود. نشریه پژوهش‌های قرآنی، ۲۲(۳)، پیاپی: ۸۴، ۵۰-۷۹. <https://doi.org/10.22081/jqr.2017.46748.1435>
- خلیل، علی. (۱۹۹۷). اليهودیة بین النظریة و التطبيق. اتحاد الکتب العربی.

- دروزه، عزة. (۱۴۲۱). التفسير الحديث. دار الغرب الاسلامی.
- دلیمی، ریاض عبود غوار. (۲۰۱۴). الدراسات الصوتية بين القديم والحديث. دار غيداء.
- راد، علی؛ رضایی هفتادر، حسن و رضایی، نسیمه. (۱۳۹۷). تحلیل انتقادی دیدگاه یوری روبین در اقتباس آیه «كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ» از کتاب مقدس. پژوهش‌های قرآن و حدیث، ۵۱(۱)، ۴۵-۶۶. <https://doi.org/10.22059/jqst.2018.259475.669052>
- رضایی اصفهانی و پروان، صدیقه. (۱۳۹۶). دفاع دانشمندان شیعه از قرآن. خاورشناسان و قرآن، ۱۲(۲۳)، ۶۵-۸۴.
- زاید، فهد خلیل. (۲۰۱۰). المستوى الصوتی. دار الصفوة.
- زروق، محمد خلیل. (۲۰۱۱). فقه الغنة. دار الفتح.
- زعبی، احمد. (۲۰۰۰). التناس نظریا و تطبیقا. مؤسسه عمون.
- سالمات، آبراهام. (۲۰۰۱). العبرانیون و بنو اسرائیل فی العصور القديمة. رشاد شامی (مترجم)، مكتبة الاسكندرية.
- ساموک، سعدون. (۲۰۱۰). الاستشراق و مناهجه فی الدراسات الاسلامية. دار المناهج.
- سلطانی رناتی، محمد. (۱۴۰۲). تحلیل الگوی ابراهیمی پدر و فرزند در دعوت به باورها و فرمان‌های دینی، کتاب قیم، ۲۲(۱)، پیاپی: ۲۸، ۱۱۱-۱۲۹. <https://doi.org/10.30512/kq.2022.17669.3282>
- شاحاک، اسرائیل. (۱۹۹۵). التاريخ اليهودی، الديانة اليهودية. صالح علی (مترجم)، سببان.
- شامی، رشاد. (۲۰۰۰). الرموز الدينية فی اليهودية. جامعة عين شمس.
- شامی، رشاد. (۲۰۱۲). موسوعة المصطلحات الدينية اليهودية. المكتب المصري.
- شتینزلتس، عادین. (۲۰۰۶). معجم المصطلحات التلمودية. مصطفى عبدالمعبود (مترجم)، سلسلة الدراسات الاسلامية.
- شواررة، صفوان مقبل. (۲۰۰۸). ظاهرة التناس. عمادة الدراسة العليا.
- شین، یعقوب. (۲۰۰۳). اليهودية العلمانية. مركز الدراسات الشرقية.
- طباطبایی، سید محمدحسین. (۱۳۹۰). الميزان فی تفسير القرآن. مؤسسة الاعلمی للمطبوعات.
- طنطاوی، محمد. (۱۴۲۰). بنو اسرائیل فی القرآن و السنة. دار الشروق.
- ظاظا، حسن. (بی تا). الفكر الديني الاسرائيلي. قسم البحوث و الدراسات الاسلامية.
- عدنان، احمد. (۲۰۱۲). التناس و تداخل النصوص المفهوم و المنهج دراسة فی الشعر المتنی. دار المأمون.
- عریس، ابراهیم. (۱۴۲۹). الاقتباس و السرقة الأدبية؛ الحدود الفاصلة. نشریه قافلة الزيت، ۵۵(۱)، پیاپی: ۵۷، ۶۰-۶۳.
- عسکر، عبد المحسن بن عبدالعزيز. (۱۴۲۴). الاقتباس عند البلاغيين؛ انواعه و احكامه. مجلة جامعة الإمام محمد بن سعود الإسلامية، ۱۵(۴۲)، ۳۶۴-۴۴۰.
- عصام، آلام. (۲۰۰۷). الجانب المادی فی شخصية اليهودية فی القرآن الكريم. جامعة اردن.
- عکاشة، محمود. (۲۰۰۹). التطور الصوتی فی اللفاظ. دار النشر الجامعات.
- غروس، ناتالی. (۲۰۱۲). مدخل الى التناس. عبدالحمید بورایو (مترجم)، دار نینوی.
- فوزی شایب. (۲۰۰۴). اثر القوانین الصوتية فی بناء الكلمة. عالم الكتاب الحديث.
- قاسم نیا، سلمان؛ قاسم نیا، نسرین و حاجی علی لالانی، عبدالله. (۱۳۹۶). موسیقی قرآن در فرایند ترکیب و آرایش معطوف به معنای واژگان، کتاب قیم، ۱۷(۱)، پیاپی: ۱۶، صص ۵۱-۶۲.
- قاسمی، محمدعبدالله. (۲۰۱۰). التكرارات الصوتية فی لغة الشعر. عالم الكتب الحديث.
- قدوری، غانم. (۲۰۰۹). الدراسات الصوتية عند علماء التجويد. دار عمارة.

- قطب، سید. (۱۴۲۵). فی ظلال القرآن. دار الشروق.
- کشک، احمد. (۲۰۰۶). النحو و السياق الصوتی. دار غریب.
- مرادپور دزفولی، ندا. (۱۳۹۶). لذت و اقتباس. نشریه مطالعات ادبیات کودک، ۸(۲)، پیاپی: ۱۶، ۷۹-۱۰۰.
- مشرفی، مکرم. (۲۰۰۰). قاموس اعلام الكتاب المقدس. مكتبة الاخوة.
- مک، جان آرتور. (۲۰۲۰). ترجمه تفسیری عهد عتیق. گرک.
- مکرنی، بلقاسم (۲۰۱۳). معجم المصطلح عند علماء التجويد. دار الکتب العلمیة.
- نجار، اشراق محمد اسماعیل. (۲۰۱۸). فاعلیة الایحاء الصوتی فی القرآن الکریم. عالم الکتب الحدیث.
- نجاریان، ماجد. (۱۳۹۵). الدلالة الصوتیة فی القرآن الکریم. کتابنامه نجف.
- نصیری، علی و مدبر، محمدحسین. (۱۳۹۰). بررسی اقتباس قرآن از تورات. قرآن پژوهی و خاورشناسان، ۱۶(۱)، پیاپی: ۱۰، ۱۲۷-۱۴۲.
- هاچن، لیندا. (۱۳۹۶). نظریه‌ای در باب اقتباس. مرکز.
- یوسف، احمد و ربیع، احمد. (بی‌تا). ارض المیعاد بین الحقیقه و المغالطة للنصوص التوراتیة. کلیة الشریعة و القانون و الدراسات الاسلامیة.

References

The Holy Quran.

- Abbott, Porter, & Hari, Abulfazl. (2017). Adaptation in Media. *Comparative Literature Journal*, 8(1), 20-43. [In Persian]
- Adnan, Ahmad. (2012). *Intertextuality and Textual Overlap: Concept and Method - A Study in Al-Mutanabbi's Poetry*. Dar al-Ma'moon. [In Arabic]
- Ajmer, Mahmoud Faraj. (2018). *Quranic Phonetic Studies*. Dar Gharib. [In Arabic]
- Anis, Ibrahim. (1961). *Linguistic Sounds*. Maktabat al-Nahda. [In Arabic]
- Arees, Ibrahim. (2008). Adaptation and Literary Theft: The Distinct Boundaries. *Qafila Al-Zeit Journal*, 55(57), 60-63. [In Arabic]
- Askar, Abdulmohsen bin Abdulaziz. (2003). Adaptation in Rhetoric: Types and Rulings. *Imam Muhammad Bin Saud Islamic University Journal*, 15(42), 364-440. [In Arabic]
- Baqshi, Abdulqadir. (2007). *Intertextuality in Critical and Rhetorical Discourse*. Africa al-Sharq. [In Arabic]
- Bardini, Adnan Ahmad. (2010). *Jewish Beliefs through the Dialogue with the Prophet (PBUH)*. The Islamic University. [In Arabic]
- Bukhari Saba'i, Abdulkarim. (2016). *The Depiction of Hypocrites in the Holy Quran: A Study of Phonetic Indications*. Markaz al-Kitab al-Academy. [In Arabic]
- Darwaza, Ezzat. (2000). *Modern Exegesis*. Beirut: Dar al-Gharb al-Islami. [In Arabic]
- Dulaimi, Riyadh Aboud Ghwar. (2014). *Phonetic Studies: Between Ancient and Modern Approaches*. Dar Ghaida. [In Arabic]
- Fawzi, Shayeb. (2004). *The Effect of Phonetic Laws on Word Construction*. A'lam al-Kutub al-Hadith. [In Arabic]
- Genette, Laurent. (2015). *The Theory of Intertextuality in Global Culture*. Dal Publishing & Distribution. [In Arabic]
- Gross, Nathalie. (2012). *An Introduction to Intertextuality* (translated by Abdulhamid Bourayou). Dar Ninawa. [In Arabic]
- Hajji, Ahmed Mohammad. (2008). *Phonetic Weakening in Sibawayh's Book in Light of Phonetic Studies*. Diwan al-Waqf al-Sunni. [In Arabic]
- Hamed Hilal, Abdelghaffar. (2007). *Systematic Theories in Arabic Structures: A Study in Phonological Morphology*. Dar al-Kitab al-Hadith. [In Arabic]
- Heydari, Mohammad Sadeq; Rabie Nattaj, Seyed Ali Akbar, & Halimi Jolodar, Habibollah. (2017). Tisdal and the Claim of Quranic Borrowing of Verses 27-32 of Surah Al-Ma'idah from Targum and Talmud. *Quranic Studies Journal*, 22(3), Issue 84, 50-79. [In Persian] <https://doi.org/10.22081/jqr.2017.46748.1435>
- Husseinin, Salah. (2005). *Introduction to Comparative Phonetics*. Maktabat al-Adab. [In Arabic]
- Hutcheon, Linda. (2017). *A Theory of Adaptation*. Markaz. [In Arabic]

- Ibrahim, Hassan, & Adel, Mohammad. (2016). *A Phonetic and Semantic Study on Quranic Readings*. Al-Afaq al-Arabia. [In Arabic]
- Ismail, Taleb Mohammad. (2014). *The System of Repetition in the Phonetic Structure of Quranic Miracles*. Dar Zahran. [In Arabic]
- Issam, Alam. (2007). *The Materialistic Aspect of Jewish Personality in the Holy Quran*. University of Jordan. [In Arabic]
- Kashk, Ahmad. (2006). *Syntax and Phonetic Context*. Dar Gharib. [In Arabic]
- Khalil, Ali. (1997). *Judaism Between Theory and Practice*. Arab Writers Union. [In Arabic]
- Mack, John Arthur. (2020). *Interpretive Translation of the Old Testament*. Greg.
- Makrini, Belkacem. (2013). *Terminology Dictionary of Tajweed Scholars*. Dar al-Kutub al-Ilmiya. [In Arabic]
- Mashriqi, Mukrram. (2000). *Dictionary of Biblical Figures*. Maktabat al-Ikhwa. [In Arabic]
- Moradpour Dezfouli, Neda. (2017). Pleasure and Adaptation. *Journal of Children's Literature Studies*, 8(2), 79-100. [In Arabic]
- Najarian, Majid. (2016). *Phonetic Semantics in the Holy Quran*. Kitabnama Najaf. [In Arabic]
- Najjar, Ishraq Mohammad Ismail. (2018). *The Effectiveness of Phonetic Suggestion in the Holy Quran*. A'lam al-Kutub al-Hadith. [In Arabic]
- Nasiri, Ali, & Modabber, Mohammad Hossein. (2011). Examining the Borrowing of the Quran from the Torah. *Quranic Research and Orientalists*, 6(1), 127-142. [In Persian]
- Oqasha, Mahmoud. (2009). *Phonetic Evolution in Words*. University Publishing House. [In Arabic]
- Osama, Jaballah Abdelaziz. (2009). *The Aesthetics of Phonetic Variation in the Holy Quran*. A'lam al-Kutub al-Hadith. [In Arabic]
- Qaddouri, Ghanem. (2009). *Phonetic Studies by Tajweed Scholars*. Dar Ammar. [In Arabic]
- Qasemi, Mohammad Abdullah. (2010). *Phonetic Repetition in the Language of Poetry*. A'lam al-Kutub al-Hadith. [In Arabic]
- Qasemnia, Salman; Qasemnia, Nasrin & Haji Ali Lalani, Abdullah. (2017). Quranic music in the process of composition and arrangement focused on the meaning of words, *Ketab-e Qayyem*, , 7(1), serial: 16, pp. 51-62. [In Persian]
- Qutb, Sayyid. (2004). *In the Shade of the Quran*. Dar al-Shorouq. [In Arabic]
- Rad, Ali; Rezaei Haftadar, Hassan, & Rezaei, Nasibeh. (2018). A Critical Analysis of Uri Rubin's View on the Borrowing of the Verse "Be Ye Apes, Despised" from the Bible. *Quran and Hadith Studies*, 51(1), 45-66. [In Persian] <https://doi.org/10.22059/jqst.2018.259475.669052>
- Rezaei Esfahani, & Parvan, Sediqeh. (2017). Shia Scholars' Defense of the Quran. *Orientalists and the Quran*, 12(23), 65-84. [In Persian]
- Salamat, Abraham. (2001). *The Hebrews and Israelites in Ancient Times* (translated by Rashad Shami). Bibliotheca Alexandrina. [In Arabic]
- Samok, Saadoun. (2010). *Orientalism and its Methods in Islamic Studies*. Dar al-Manahij. [In Arabic]
- Shahak, Israel. (1995). *Jewish History, Jewish Religion* (translated by Saleh Ali). Sibyan. [In Arabic]
- Shami, Rashad. (2000). *Religious Symbols in Judaism*. Ain Shams University. [In Arabic]
- Shami, Rashad. (2012). *Encyclopedia of Jewish Religious Terminology*. Al-Maktab al-Mesri. [In Arabic]
- Shawarrah, Safwan Moqbil. (2008). *The Phenomenon of Intertextuality*. Graduate Studies College. [In Arabic]
- Shein, Ya'qub. (2003). *Secular Judaism*. Center for Eastern Studies. [In Arabic]
- Soltani Renani, Mohammad. (1402). Analysis of the Abrahamic model of father and son in calling to religious beliefs and commandments, *Ketab-e Qayyem* , 22(1), serial: 28, 111-129. [In Persian] <https://doi.org/10.30512/kq.2022.17669.3282>
- Steinsaltz, Adin. (2006). *A Dictionary of Talmudic Terms* (translated by Mostafa Abdel-Ma'boud Said). Islamic Studies Series. [In Arabic]
- Tabatabai, Seyed Mohammad Hossein. (2011). *Al-Mizan in the Interpretation of the Quran*. Al-A'lami Publications. [In Arabic]
- Taftazani, Masud bin Umar. (1991). *Mukhtasar Al-Ma'ani*. Dar al-Fikr. [In Arabic]
- Tantawi, Mohammad. (1999). *The Israelites in the Quran and Sunnah*. Dar al-Shorouq. [In Arabic]

- Todorov, Tzvetan. (2016). *The Theory of Literary Genres: Studies in Intertextuality, Writing, and Criticism* (translated by Abdulrahman Bouali). Dar Nainawa. [In Arabic]
- Youssef, Ahmad, & Rabie, Ahmad. (n.d.). *The Promised Land: Between Truth and the Misinterpretation of Biblical Texts*. Faculty of Sharia, Law, and Islamic Studies. [In Arabic]
- Za'bi, Ahmad. (2000). *Intertextuality: Theory and Application*. Amoun Institution. [In Arabic]
- Zarrouq, Mohammad Khalil. (2011). *The Jurisprudence of Ghunnah*. Dar al-Fath. [In Arabic]
- Zayed, Fahd Khalil. (2010). *The Phonetic Level*. Dar al-Safwa. [In Arabic]
- Zaza, Hassan. (n.d.). *Israeli Religious Thought*. Department of Islamic Research and Studies. [In Arabic]